

IV

1

ДРАМСКА
БАШТИНА

Атанасије Николић

ДРАГУТИН
КРАЉ
СРПСКИ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник

Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције и приређивач

Душан Ч. Јовановић

Ликовно решење

Ново Чогурић

Штампа

„Србоштампа”, Добрачина 6—8, Београд

Тираж: 500 примерака

Атанасије Николић

ДРАГУТИН КРАЉ СРПСКИ

жалосно позорје
у пет дејства

Београд, 1997.

Л и ц а:

УРОШ ВЕЛИКИ, краљ Српски

ЈЕЛЕНА, стара краљица

ДРАГУТИН, син и наследник Краљевства

КАТАРИНА, Драгутинова жена

ЈАКШИЋ, сердар од Чечана, први тајни саветник
Урошев

СИТНИЧИЋ ЗДРАВКО, други саветник

МУЧЕВИЋ ВУЈИЦА, војвода први

МОРОВИЋ АРСЕН, војвода

СОКОЛОВ НОВАК, војвода

СМИЉАНОВ ГОЈКО, војвода

ВЛАДИМИРОВ РАДЕ, војвода

ПРВИ СЕРДАР

ДРУГИ СЕРДАР

ТРЕЋИ СЕРДАР

ВЛАДАН, волшебник

РАДОСАВА, жена Јакшићева

ДОБРИСЛАВ, слуга Јакшићев

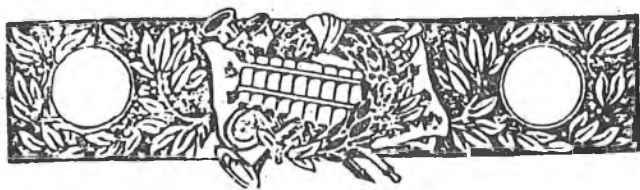
СКОРОТЕЧА

НОЊАНИК из Драгутинова стана

СТРАЖАРИ и ВОЈНИЦИ

Атанасије Николић

ПРВО ДЕЈСТВО

ПРВА СЦЕНА

(Соба у двору Краљевском, у којој се затече стара Краљица и снаха Катарина при прозору)

СТАРА КРАЉИЦА И СНАХА КАТАРИНА

СТАРА *гледајући на прозор*

Што ми соко замишљено шета?
Замишљено преклонио главу,
И к' земљици очи оборио? — *(љубопитно)*
Шта му фали, за чим тако тужи? —
Знаш ли душо, снахо Катарино
Знаш ли тугу Господара твога
Драгутина, мила чеда мога?
Да га није отац накарао?
Да га није увредило дете,
Моје дете млађан Милутине?
Или ћери мила снахо моја,
Да га ниси озлобила сама?

КАТАРИНА *тужећи се*

Не знам мајно живота ми мога:
Ево има већ недеља дана,

Од како га све такова гледим,
 Тужим, плачем, сама себе гризем,
 Не знам јадна за чим он болује.
 Што ћу, што ћу, не смем да га питам! — *(брже)*
 Ил' устаје, или ако леже,
 Ил' долази, или нуд одлази,
 Све је такав снужден и невољан. —
 Ти си мене научила мајко
 Све те редом обичаје српске,
 Ти си мене обучила мајко
 Господара дочекиват' свога
 У Србији како свака мора.
 И ја сам ти то чинила бедна,
 Радосно га свагда дочекала,
 Преваћала плавца му ноњица,
 Злаћану сам ја држала узду,
 Весело га свагда поздрављала, *(полагано)*
 И он моје прима поздраве,
 Свагда даде лепа одговора, *(жалосно)*
 Али синоћ — *(тужећи)*
 Ах! не могу да искажем тугу.

СТАРА *брижно и љубопитно*

Казуј душо, казуј мило чедо,
 Казуј мајци, каква је то смутња?

КАТАРИНА *полагано тужно*

Она мајка, која ме родила,
 Што родила, млеком одојила,
 Донде ми је само мати била,
 Док ме није поклонила амо,
 Материну ти предала владу.
 Прими. —

СТАРА *брзо љубопитно*

Шта је казуј чедо моје драго,
 Да се није злог живота семе
 Са омразом међ' вама расуло?

КАТАРИНА *плачно*

Ах тога се тужна бојим мајко: — *(тужно)*
 Кад сам синоћ изишла пред Драгог
 И плавца му преватила хитра,
 Пак радосним поздрав'ла га речма,
 Добро доша' драги господару,
 С добрим ловом, добри пратиоци, *(плачно)*
 А он мене ни погледат' нехте,
 Нит' на' досад даде одговора. *(брже)*
 Већ с Вујицом удаљи се брзо,
 И одоше дрву јаворову,
 Па седоше на зелену траву.
 Разговоре тајне разметоше,
 То говоре на' у свађи људи,
 Један другом изговорит' не да.
 Не за дуго Драгутин ућута,
 А Мучевић Вујица војвода
 То све више просипаше речи,
 То говори, то рукама надбраја,
 То га пита, то са главом маше.
 А Драгутин оборио главу
 Исто тако као и сад мајко, *(брзо)*
 Ја га чека при вечери синоћ,
 Ја га чека, па залуду чека.
 Ја га чека од синоћњег мрана,
 Па до зоре и до бела данка. *(плачно)*
 Сунце зађе, мој Драги не дође,
 Сунце с' роди, ја не види Драгог,
 Сунце оће да стане на подне,
 А мог Драгог још код мене нема! —

СТАРА

Да л' болује болан од болести?
 Да л' од душе порода немирна?

КАТАРИНА *тихо умерено*

Срце ми је венути почело,
 А душа ми допала болести.
 Слабо тело скоро изнемаже, *(на прозор гледајући)*

Све од тешке бриге и невоље,
 Што ја не знам чиме он болује. *(брзо)*
 Да болује болан од болести,
 Ја бих знала уминути бољку,
 Да болује од немира душе,
 Ја бих знала примирити душу! — *(плачно)*
 Јадна, јадна и до Бога мога,
 Та види га стара моја мајко, *(показивајући кроз прозор)*
 Види Драгог како ти се мучи,
 Види тужну где сагиба главу. *(уплашено)*
 Ах! — — — — — *(тихо)*
 Мен' с' учини да на земљу паде,
 Али није, већ похитро седе.

СТАРА брижно

Седе самац на зелену траву,
 Наслони се јавору на стабло,
 И колено десно исправио,
 Ланат десни на сто наслонио,
 Руном тешку подбочио главу.
 Не можеш му видити очију,
 Или их је сане затворио,
 Затворио од жарнога сунца,
 Ил' од сунца, ил' од јаке боли,
 Па у земљу огледала тражи,
 Да с' огледи болан как' изгледа.

НАТАРИНА

Та изгледа нано и попијен,
 Као човек који крви нема,
 Или има, па је оладнила,
 Баш канда је под земљицом био.

СТАРА

Сад ућута нано и камење,
 Нит' се миче, нит' помиче с места,
 Нит' се буди, нити одговара.

КАТАРИНА

Вујица га сада запитнује —
 Ка из сна и дрма и буди — *(брижно)*
 Није добра стара моја мајко — *(брзо)*
 Да кажемо родитељу старом,
 Нек узрона те невоље трани.

СТАРА

Добро велиш добра снахо моја,
 Да кажемо светлом господару, *(у поласку)*
 Он ће знати умирити Драгог,
 Он ће знати тебе утешити. *(оду)*
(Позорје се промени у пољски предео. На средини велико дрво јаворово. Под јавором седи замишљен Драгутин)

ДРУГА СЦЕНА

ДРАГУТИН И МУЧЕВИЋ ВУЈИЦА ВОЈВОДА

ВУЈИЦА притворно

Ој, Бога ти Краљевићу Драги.
 Српска славо и надеждо сјајна!
 Јеси л' био неразумно дете,
 Ил' си био без чувства створење,
 Кад ти Краљу запроси девојку,
 У Мађара наши с' граничара?
 Јеси л' чуо шта се беседило?
 Јеси л' чуо шта му тасте каза?
 Даћу теби Српски Владатељу,
 Даћу теби мојој милу ћерцу,
 Моју ћерцу твом' сину љубовцу,
 Твоме сину од Србије Краљу,
 Али Краљу за живота твога! *(лагано притворно)*

Па шта на то твој родитељ рече?
 Јеси л' чуо над исказа речи? (*јасно, ругателно*)
 А мој друже од Мађарске Краљу!
 Дај ти мени твоју милу ћерцу,
 Твојој ћерцу мом сину љубовцу,
 Моме сину од све земље српске
 Праведноме наследственом Краљу,
 Наследственом за живота мога.
 'Оћу њему ја предати круну,
 И са круном владатељство цело,
 Да с' нагледим њега за живота
 Како уме млађан краљевати.
 Пријатељу а вере ми моје,
 Све што реко, испунити 'оћу.
 Ово рече, зададе му веру,
 Па десницом он утврди руком. —

ДРАГУТИН *тихо*

То су речи Мучевићу драги,
 То су речи пресрећних времена! (*устаде*)

ВУЈИЦА

Шта учини од Мађарске Краљу?
 Краљ верова вери православној:
 На те речи испуни прошење,
 Па ти даде својој милу ћерцу,
 Својој ћерцу теби за љубовцу! (*полако, ругателно*)
 Шта се збило од Србије Краљу?
 Испуни ли своје обећање? — (*јасније, брже*)
 Тебе питам Краљу Драгутине,
 А због мене и Србија бедна,
 Која тужи под срамотом јано,
 Још због оца окована твога? — (*лагано*)
 Није Србљин вере погазио,
 Ни задате заборавио речи,
 Као што је, родитељ твој сада. —
 Шта ће рећи поносни Мађари?
 Шта ли мислит' о Србије вери? (*брзо љутито*)
 Сад говори ти надеждо наша,

Одговарај шта те тужно питам?
 Шта те пита Србија постидна? — *(лагано)*
 Ћутиш! земље тугу не осећаш! *(брзо љутито)*
 Ти, који би јошт помоћи мог'о,
 Ти без чувства стојиш сада мирно? —
 Ти без чувства слушаш земље тугу?
 Не осећаш ти срамоту њену
 Чекаш ваљда да те тасте пита? —
 Чекаш ваљда да те земља пита?
 Не задуго дочекаш и то!

ДРАГУТИН *тихо и невољно*

Прођи ме се Вујица јуначе,
 Не мути ми јадне главе моје,
 Не дај мисли отровна мишљења,
 Нит' отрова срцу шиљи моме.
 Мој је отац рек'о и обрех'о,
 Он ће знати, када ће ми дати.

ВУЈИЦА *ругателно*

Та даће ти док ожени сина
 Милутина, брата ти млађега,
 И док су Грци скопчали пријатељство,
 Па и њима још обећа штогод.

ДРАГУТИН *умерено*

Неће отац вере погазити,
 Неће отац одрећи се речи,
 Што је рек'о, то ће одржати;
 Он ће мени ту предати круну
 Било данас ил' ти било сутра.

ВУЈИЦА *жарко*

Тужна земљо! шта си дочекала?
 Какву имаш ти надежду јадну?
 Злу надежду, бранитеља худа:
 Ти се уздаш, да ти терет збаци,
 Ону љагу с тебе да уклони,
 Коју носиш девет подин' дана,

Ко беше и причина туге.
 Ал' се немаш у шта поуздати,
 Бранитеља немаш твога овде.
 Твоје туге причина је ово,
 А он ево послуша га пуста,
 Нити види, нити чује више,
 Нити има даровања чувства,
 Да чувствује, да му земља она,
 Које га је на свет произвела,
 Од неверства стење под срамотом.

ДРАГУТИН *гневно*

Мучевићу, мучи не говори.
 Отровани не просипај речи.
 Зло си поч'о и зло наумио:
 Сина буниш на мила му оца. (*брзо*)
 Не Вујица отровниче грдњи,
 До тога ме јошт довести нећеш!

ВУЈИЦА *на страни*

Залуд твоје отимање лудо,
 Моја воља испунит' се мора (*јасно притворно*)
 Краљевићу! и на том ти фала,
 Тебе ради бићу свакојаним. (*подло*)
 Називај ме свакојаком ругом,
 Уши мојим' ти отвори речма, (*брже јаросно*)
 Пак их пусти, да т' се срца дирну,
 Да чувствујеш, шта чувствују Србљи,
 Да осетиш, шта' ти жели народ,
 Да затужиш, кано што ти тужи
 Ова земља тужна и невољна.

ДРАГУТИН *умерено*

Доста твојих једовитих речи —
 Не говори, не просипај једа; — (*уморено*)
 Теретна ми та притеже глава,
 Од вихора од несрећне буре.

Подигне се талас у животу,
И срце ми по таласи плива,
Љуто бије о прса кукавна,
Да севају бурно на све стране.
Из очију блистају се муње,
Стоји цело у пламену тело;
А паклени ти породе худи,
Јошт ми већма распаљујеш груди.
Да с' ућут'о са адовим реч'ма,
Које нећу више да разумем.

ВУЈИЦА на страни

Већ ти си мој — *(јасно, а после ватрено)*
Светла главо Краљевићу Драги!
Моје очи на далеко виде,
Не за мене ни за моје благо,
Већ за тебе и за срећу твоју. —
Ти ћеш моје разумети речи,
Разумећеш, пак ћеш проучити,
Проучићеш, али у невреме. —
Знаш ли славо и надеждо српска,
Да долазе Грци Цариградски,
На што друго, веће на уговор.
А Грчке су све лукаве главе,
Па се бојим и у срцу зебем,
'Оће свадбу уговорит' красну,
Уговорит' свадбу и сватове,
Не за тебе ни за земљу твоју,
Ни за брата млађенога твога,
Већ за себе и за Царевину.
Те ће нашу земљу изштетити,
И 'оће нас преварити љуто,
А пред светом осрамотит' јако.
А чија ће та срамота бити,
Него твоја црна и погрдна?
Зато не дај, да те се прилепи,
За времена шта је твоје ишти.
Смело ишти оно обећање,
Да с' испуни од оца ти твога,

Боље сада него у невреме. — *(продрзливо)*
 Светли Краљу Српски Драгутине!
 Сад је време твоје одсудности,
 Српска круна мора твоја бити,
 Ти је мораш метути на главу,
 Знао је Вуле то уредит' лепо,
 Јошт ће данас неке поглавице
 Мени доћи на уговор снажни,
 С којима ће у сојузу Вуле
 Свагда моћи с' оружаном руком
 Обречену придобити круну —
 То је моја брига и уредба.

ДРАГУТИН љути

Та замукни једанпут јуначе:
 Већ ми и' образ запламтио жаром,
 Већ ми с' крвца запалила гневом. — *(лагано)*
 Остави ме да с' приберем самац, *(уморено)*
 Да разберем шта ћу и како ћу.
 Док с' утиша та несрећна бура,
 И тај пожар док с' у мени смири,
 И срце се смести на месташце,
 Тешка глава теретом омане,
 Па над будне у тишини тело,
 Онда ћу ти да размишљам речи.

ТРЕЋА СЦЕНА

ВУЈИЦА за њим гледајући

Тако ваља пожар подстаннути,
 Нека горе да с' до неба види. *(хода мало)*
 Ти послове да уредиш Вујо,
 Нек су Срби и на силу справни,
 Ма и крвљу Српски' Витезова
 Круну мораш придобити Драгом. —
 До престола ја ћу бити први! — *(весело претећи)*
 А Јакшићу гордељива зверко,

Тебе првог поразити морам,
 Нек те нема више гордељива. *(полагано, ругајући се)*
 То се псето тамо додворило,
 Да не могу ни приступит' близу. —
 Њега слуша она стара глава;
 Његова је паметнија свагда. —
 Нећу више ни ићи у совјет.
 Доле с Вама са престола сјајна. — *(идући)*
 Само смело у напредак Вуле. *(иде)*

ЧЕТВРТА СЦЕНА

СОКОЛОВ НОВАК, СМИЉАНОВ ГОЈКО И ПРЕЂАШЊИ

(Вујица идући замишљено на једну страну наиђе на ова два)

ВУЈИЦА весело

Ха, јунаци добро сте ми дошли!
 Божија вам помоћ превелика
 Свагда у свем' на помоћи била. — *(брзо у радости
 плашљиво обзирајући се)*
 Од куда ми данас долазите? —
 Где вас нађе скоротеча Влајко?

НОВАК

Ми идемо војвода Вуле *(полако иду разговарајући се
 напред)*
 Ми идемо од велина града
 Од велина града Београда.
 Синоћ стиже скоротеча Влајко,
 Он нас нађе у мом белому двору,
 А при чаши руменог винца.
 Он нам наза теби да идемо
 На уговор велини Сердарски.

Ми се одма на пут опремисмо,
Сву ноћ драгу добро путовасмо —

ГОЈКО *улази у реч*

Сад дођосмо до дворова твојих,
Тамо тебе дома не нађосмо.
Оданде нас упутише амо.
Здравствуј добри војвода Вујо (*рукују се*)
Ево српски' на гласу јунака
На услугу готови су свагда
Милом' Краљу и народу своме.
Заповедај војвода снажни,
Заповедај с' нама готовима.

ВУЈИЦА *полако, притворно, обзирајући се*

Браћо моја и српски сердари!
Важна су ме дела принудила,
Да Вас амо ја позовем брзо:
Да Вам кажем тугу и невољу,
Горку тугу, што ме мучи јано:
Скортеча ових дана стиже
Из Грчке од Солуна града,
И донесе гласове невољне;
Палеолог Цара Михаила
Нешто љуто заболела глава,
А од беде и невоље тешке,
Јер се дињу ти Латини храбри,
И с њима је кнез Андагавенски,
У дружбини својом силном војском,
Па му прете с оружаном руком,
Да му врате жао за срамоту.
Кад се виђе Царе на невољи,
Да отпора не може им дати,
Онда стаде уговарат' свадбе
С' владајућом господом околном:
Да увати с' тим пријатељства,
Да добије борби помоћника.
Па он даје старију девојку,

Своју ћерку именом Ирину
 Јован' Кнезу Мициноме сину,
 Другу ћерку по имену Ану,
 Наумио нашем Господару
 Дат' Урошу Великоме Краљу
 За млађега Милутина сина.

ГОЈКО

Тако ли је? — —
 То су Грчке мудрости познате!

НОВАК

Ха то су ти лисичије главе,
 Са преваром удају девојке,
 Са преваром траже сојузнике,
 Који ће им бити у невољи!
 Ал' вере ми моје православне,
 Ја сам Краљу и свим војводама
 Свагда веран и послушан био.
 Ал' са Грцима нећу војевати,
 Нити моје проливати крвце,
 Нит' ћу мога морити коњица.

ВУЈИЦА

Тако мили српски витезови! —
 О Грцима, да вам даље кажем;
 Лако им је намерење прво
 Лако им је изишло за руком,
 Што су хтели, то су учинили.

НОВАК

И свршили свадбу и сватове?

ВУЈИЦА

Свршили су по свом' намерењу!
 Ал' за друго браћо и јунаци,
 Све ћу силе усилити моје,
 Да препетим намереније њихово. *(обзирајући се)*

Приволећу Краљев' Драгутина,
 Да сад иште круну обећану,
 Приволећу све српске сердаре,
 Које имам мени привержене,
 Да с' приволу моме намерењу,
 Да поткрепе и силом, и снагом,
 Драгутина сад да окрунимо,
 Па да Грком тако досночимо.
 Јер Србин је добар наш Велики Краљ;
 Кад испуни вољу он Мађар'ма,
 Ја се бојим 'оће и Грцима,
 Па ће крвно дело починити,
 Међу свима српским поглавицама',
 Те ће Србље раздвојити худо,
 И у навгу бацити крваву. (притворно)
 Ја сам у том светом веровању,
 Да сте моја привржена крила,
 Да 'оћете са мном у сојузу
 Поткрепити ово намереније,
 И с' имањем и јуначком снагом,
 Ма и крвцом до последње капи.

ГОЈКО

Неправедно разгневити старца!

НОВАК

Ајд' одатле побратиме Гојко,
 Што је теби о том разбирати,
 Је ли право ил' не право коме. —
 Да краткога умна провиђења —
 Зар ти не знаш побратиме Гојко
 Да је Урош круну обећао
 Драгутину првородном сину? —
 А зашто је вољан обећао?
 Шта је данле обећање царско?
 Зар и царска данас се пориче! —
 У Србљина реч је дуговање!

ВУЈИЦА на страни

Овог имам већ у мојој руци

НОВАК

Ти си војник од постања
 Твоја дужност јесте војевати,
 А за даље није твоје знати,
 То је брига нашијех војвода. —
 Ја сам драги војвода Вујо
 Ја сам готов и у свано доба.
 Није Новак још невера био.
 Ил' у гору ил' у воду мутну
 Слепо иде Соколов Новаче,
 Са мном мора и побратим Гојно,
 А за нама цела чета наша.
 Што од тебе паметнији чине
 Што од тебе још старији чине,
 Ти за њима, знај да није лудо. —
 Ко ми овде против рећи знаде,
 Није човек гори од горега.

ВУЈИЦА притворно

Добро је. *(на страни)*
 Сад пођимо моме белом двору,
 Да се рујна напијемо винца.
 Онде ћу вам саопштити тајне,
 После пођ'те намереној цељи. *(идући)*

ГОЈКО

Ако тако право налазите?
 Ја не браним — — —

ВУЈИЦА стане

За нашега Драгутина Краља
 Праведно је, да прса покажеш;
 Јер под њим ћеш уживати дане,
 Које ниси под старим ужив'о.
 Стара душа нек' ужива мира;
 Јер је старост готово детињство.

НОВАК

Ја познајем Краљев', Драгутина,
 И његово срце милостиво,
 Танав Краљ ваља Србадији.
 Народ жели, народ 'оће њега.
 А ја Србљин од народа тога
 Чинит морам што вишество жели.

ВУЈИЦА *пође па стане*

Драгоцено сад је нама време
 Одлагање, што дугог не трпи.
 Кад се рујна напијемо винца
 У мом двору белу и високу,
 Кад вам тајне све саопштим редом,
 Похитите браћо и јунаци,
 Похитите још за зоре беле
 Сваки своме пребеломе двору,
 Онде вашу чету сакупите,
 И војнички на бој оправите,
 Све да вам је на бој зготовљено,
 Кад повикнем, да сте на ногама, *(оду)*

(Позорје се промени у Краљеву собу)

ПЕТА СЦЕНА

*КРАЉ УРОШ, КРАЉИЦА СТАРА, ДРАГУТИН
 И СНАХА КАТАРИНА*

УРОШ *полагано идући*

Не брини се снахо Катарина —
 Ко' што реко све ће добро бити.
 Драгутину добром чеду моме
 Неповољна срећа десила се,
 А у лову са Вујицом гордим,
 Па се мало огорчило дете,
 И с Вујицом споречкало зато,

Умир'те се, све ће добро бити,
Нит' се бојте опасности канве.

ДРАГУТИН у себи замишљено стојећи
Ах Боже мој!

СТАРА

Та она се поплашила млада,
Што не види јошт од јучер Драгог.

ДРАГУТИН намргођено

Тако бива над се лове звери.
Дању и ноћу за њима ое ода.

НАТАРИНА

Није вредно драги Господару,
Да си зато снужден и невољан.
Што је теби лоша срећа била
То ловећи у шуми звериње.

ДРАГУТИН срдито

Ал' се срдим' на Вујицу мога,
Што не знаде ловце наредити,
А по вољи и желању моме.

УРОШ

Добро, добро, драга децо моја;
Данас важна дела предстоје ми,
Важна дела предузети имам,
Скоротечу 'оћу да саслушам
Што ми опет стигне из Солуна *(мане руком на женске
а Драгутину говори)*

По Јакшића послао сам верна, *(седне на столицу)*
Ситничиче позвао сам амо.
Мали совјет 'оћу у тајности,
Данас с вама да ја држим децо. — *(мане руком да
иду, они одлазе)*

Скоротеча ваља да је овде
 Па, нада се и ви санупите,
 Дођи с њима да га саслушамо, *(Снаха Катарина одла-
 зећи пољуби старог Краља у руку)*

ШЕСТА СЦЕНА

УРОШ сам устаје са столице

Милостивом провиђењу фала, *(полагано)*
 Које ме је тако обдарило,
 Које ми је два синчића дало,
 Два синчића, нано, два голуба.
 Јошт му фала и на томе дару,
 Што ми такве пријатеље даје; *(мислећи)*
 С једне стране поносне Мађаре,
 Па са друге ано судба будне,
 Гордељиве Грке Цариградске. — —
 С добром срећом и добрим условима
 Благо Боже и сад обдаруј ме.

СЕДМА СЦЕНА

УРОШ, ДРАГУТИН УЛАЗЕЋИ ЗА ЊИМ ИДЕ ЈАКШИЋ,
 СИТНИЧИЋ, СКОРОТЕЧА, СВИ ПОКЛОНЕ
 СЕ ЈАКО

УРОШ

Децо моја, поглавице храбре!
 Зато сам вас мени позв'о данас,
 Да чујемо гласе из Солуна
 А од мога посланина верна,
 Од нашега добра Радована. *(седне)*
 Ја сам њему од пре наложио,
 Да на Грчку пази политику.

И на нашу свадбу намерену. —
Сад говори скоротеча верно.

СКОРТЕЧА *поклони се*

Једно јутро, баш недеља беше,
Зове Цара старца Патријарха,
Па му даде невесту девојку,
И с њом даде свиту небројену,
Царску свиту добре пратиоце.
Па му 'вако Царе наручује:
Иди оче у ту земљу Српску
Управ' двору Српска Владатеља,
И одведи невесту девојку,
И понеси блистајућег злата,
И шаторе накићене с њиме.
Па кад дођеш до Краљевих двора,
Ти разапни те шаторе сјајне,
Накити и' сребром и златом,
Нек вам трепте шатори од злата,
Нек блистају на' у подне сунце,
Нек заслепе Српска Владатеља,
Нек заслепе Србљина младожењу,
Нек заробе срце му и душу,
Нек с' невести он приволе слепо.

УРОШ *смејући се*

Ти се вараш Царе Михаило!

СВИ

Малоумно.

УРОШ

Говори даље.

СКОРТЕЧА

Ове речи бијаше му даље:
А над видиш заслепљене Србље,
Онда мудро свадбу уговарај:
Ајде Србљи, браћо наша, реци,
Ајде браћо, да се уродимо,

Да закључим' сојуз пријатељства,
 Да будемо навек пријатељи,
 С тим да наше вере заложимо,
 Да над будне коме до невоље,
 Да 'оћемо бити у невољи,
 У невољи и помоћи свакој.

УРОШ *смешећи се*

Хм! хм! хм! — — —
 Мудре замке Грци заплећају. —

ЈАКШИЋ

Златом мисле да улове Србље.

СИТНИЧИЋ

Па јошт — — —
 Мудро свадбу оче уговарај.

ДРАГУТИН *срдито*

Зар се Србљи златом заслепљују,
 И зар слепи веру да залажу?
 Па што вели? — — — —
 Да над будне коме до невоље,
 Да 'оћемо бити у невољи?
 То се види да је у невољи. —

УРОШ

Кад јунаци, Цари и Краљеви
 'Оће сојуз да учине братски,
 Да закључе сојуз пријатељства,
 Обична су ова израженија. — (*срдито*)
 Даље јуначе. — —

СКОРОТЕЧА

Кад то зачу стара света глава,
 И разабра шта му Царе каза,
 Поклони се до земљице црне,
 Па он узе блистајућег злата,
 И шаторе накићене с њиме,
 И одабра силну свиту Царску;
 Све по избору у лепоти стаса,

Лепа стаса и танка возраста,
 Јуначкога тела и изгледа.
 На њи' меће господско одело,
 Украшено и сребром и златом,
 Накићено перјем и орунјем.
 Па им даје ђогате коњице,
 Које седла, седлам' царевим,
 Које нити оплетеним златом,
 И покрива црвеном кадифом,
 А кадифом што трепти у злату,
 И у злату и драгом камењу.
 Па јошт зове у гомилу слуге,
 Па их ставља у ред на изборе,
 Па их гледа од главе до пете:
 У висини, да вишега нема,
 У лепоти, да лепшега нема,
 Који ће свити на послузи бити,
 Те их броји и редом наброја,
 Колик' има у свити јунана
 Свак' да има слугу одабрана.

УРОШ умерено

То су грчки кићени сватови,
 То је добро! — — — —
 Зна ли јошт што — — — говори. —

СКОРОТЕЧА

Светла Круно, светли Господару!
 Ухода сам у то доба био,
 Међ' слугама у Царевом двору,
 Међ' слугама и међ' војводама,
 А обучен све за драхме скупо,
 У одело и грчко ношиво,
 Па све знадем што се догодило.

УРОШ

Свету дужност са тим с' испунио. —
 Ја такве награђујем слуге. —
 Даље сине, даље верна слуго.

СКОРТЕЧА

Кад је стари велик' свештениче,
 Кад је тако свиту опремио,
 Онда оде Царици Госпођи,
 И ту нађе невесту девојку,
 Гди јој мајна благослов даје.
 Она онда старом оцу светом,
 Она онда 'вако беседише:
 Ој старино велик' свештениче,
 И свештенства правитељу мудри!
 Тебе молим, теби дете дајем,
 Ти је води намереној цели,
 Ти је води до места позорја.
 И над будеш на месту састанка,
 И над будеш свадбу уговор'о.
 Добро гледај, на све пази мудро,
 И на земљу и на владатеља,
 И на људе и на обичаје,
 И на Србљин' младожењу млада.
 Пан ако ти све по вољи буде,
 И у добром оделу с' покаже,
 Онда подај невесту девојку,
 Са условљем како т' Царе наза.

СВИ

(један другом незадовољност показујући, мумлају)

СКОРТЕЧА

У другоме противном случају
 Води натраг моје мило дете.

УРОШ

Разговори женски малоумни.
 Само даље. — — — — —

СКОРТЕЧА

Кад саслуша Владатељ свештенства
 Наручбине Царице госпође.
 Он се клања до земљице црне,
 И обриче чинити могућа.

И на рани и на воспитању.
 Збогом мајно, с Богом име слатко,
 Збогом душо ти живота мога.
 А Царица мила њена мајка
 Она њојзи на то говораше:
 Збогом пошла срце срца мога,
 Збогом пошла с Божји благослови.
 А мој Боже створитељу благи,
 Ти још буди у помоћи бедној,
 Срећни часак подај јој на даран,
 Срећан часак у који ће поћи,
 У незнану те у земљу туђу.

УРОШ

Добра срца види ми се дете.
 Боже мили и на том' ти фала.

ДРАГУТИН *к' осталима*

Тај је добро свиту уходио.

УРОШ

Даље. — — —

СКОРОТЕЧА

Па изведе светилник свештенства
 Лепотицу невесту девојку.

ДРАГУТИН

Је ли лепа?

СКОРОТЕЧА

Јесте лепа и прелепа лепа. —
 И повика стари свештениче,
 И повика свити одабраној:
 Сви на ноге, на коње јуначке,
 Време приспе с' божјим благословом,
 Да идемо на заповест Царску,
 Да водимо невесту девојку.
 На то дође Царе господине,
 И он даде благослов девојци,
 И оправи свиту и сватове.
 Па он узе невесту за руку,

А невеста мајну за десницу,
 Десницу је изљубила руку,
 И јошт даље просипала речи
 Благодарне чисте и искрене.
 Мила мајно, тако говораше,
 Мила мајно, мили родитељу!
 Фала теби по хиљаду пута,
 На рођењу и на неговању,

УРОШ

Благослови мили Боже благи!
 Срећан часак подај им на дарак.

ДРАГУТИН

На услов'ја каква рекну Србљи!

УРОШ *срдито погледи Драгутина, Скоротечи*
 Имаш ли још шта?

СКОРТЕЧА

Кад се диже свита одабрана
 Са невестом Царевом девојком,
 И кад пође градом Цариградом,
 Сав се градски узбунио народ,
 Од сјајности чуда невиђена;
 Сија свита, на' на небу сунце.

УРОШ *забринуто*

Шта ће мени та светила силна.
 И раскошна блистајући кита,
 Која води земљу на пропасти? (*маше главом*)
 Знаш ли још шта? — —

СКОРТЕЧА

Не знам више светли Господару!

УРОШ

Твоју дужност ти си испунио.
 За знак мога задовољна срца
 Ти Јакшићу обдари га лепо. —
 Добро синко, можеш јано ићи.

ОСМА СЦЕНА
ПРЕЂАШЊИ БЕЗ СКОРОТЕЧЕ

УРОШ *замишљено хода*

То су децо гласови опасни,
О којима треба расуђења.
Остав'те ме сада у тишини,
Да с' промислим у самоћи мирно.
И ви тако дома размишљајте,
Кад Вас зовем, онда ћете доћи
Да ми децо помогнете уму.
(Урош на једну, Сердари на другу, а Драгутин на
трећу страну оду)
(Позорје се промени у пољски предео)

ДЕВЕТА СЦЕНА
ДРАГУТИН С ЈЕДНЕ СТРАНЕ ЗАМИШЉЕНО ИЗЛАЗИ,
А С ДРУГЕ ПРИТВОРНО И ВЕСЕЛО ВУЈИЦА

ВУЈИЦА

Не брани се Краљевићу Драги,
Све ће добро и уредно бити! —
Какве гласе од Солуна Града
Скоротеча донесе нам данас?

ДРАГУТИН

Да долазе кићени сватови,
Са невестом лепотом девојном.

ВУЈИЦА *лагано*

Залуд' мудро Грчко намереније:
Како иду, тако ће ютићи,
Код Краља су најврсније слуге
Стари Јакшић и Ситничићу Здравно.
А ја ћу их добро утврдити,
И на то их жарко побудити,
Да сва Грчка низвргну услов'ја.
Да покваре свадбу и сватове. (*јасније*)
Но ил' могли ил' не могли више
Препетити свадбу предстојећу.
Ја сам веће наредио мудро:

Моровића великог сердара,
 Послао сам тасту твојем драгом,
 Да му каже горко твоје стање,
 И да иште оружане снаге,
 С којом ћемо принудити Уроша
 Да т' уступи круну обречену,
 А од милог народа нашега
 Половину имам привржену.

ДРАГУТИН *срдито и неповољно*

Зашт' јуначе, да од Бога нађеш,
 Зашт' похити с наредбама крвавим?
 Ху јуначе добра бити неће!

ВУЈИЦА

Мене слушај, па се добру надај:
 Кад се дигну и дођу Мађари
 Од запада нек' ударе они,
 Па јошт с њима Моровић јуначе,
 Десно крило Соколов Новаче,
 Лево крило Смиљановић Гојко,
 Храбри српски на гласу јунаци.
 А с народом од истока ја ћу.
 Онда са мном дођи у дружбини
 С војном силом на Мађарској снази.
 А дотле ћу ја све преправити,
 Да и Круна Српска Владајућа
 У народне наше приспе руке.
 Ту ћеш онда на месту састанка
 Ту ћеш онда круну с владатељством
 Јавно примит' пред народом нашим,
 И ту ће те привржени народ
 За праведна прогласити Краља.
 Па ћу даље, 'вако разгласити:
 Стари Краљу главом остарио,
 И памећу јако омануо,
 Нека круна Драгутина дичи,
 Младог нашег паметнога Краља.
 Ти се онда у Краљевом чину
 Изненада подигни на старца,

Тако ћеш га покорити красно,
А себе ћеш право узвисити. — (ћутање)

ДРАГУТИН *полагано тужно*

У мени се срце замрзнуло,
И мене су оставила чувства. —
Не знам бедан што ћу и како ћу! —
Што ћу Боже створитељу благи?
Да увредим мога оца старог? —
Ах не могу, и опет не могу! — (ћутање)

ВУЈИЦА *на страни*

Ти си дош'о у запете замке,
Мора бити како 'оће Вуле.

ДРАГУТИН

Но чу ли ме Мучевићу снажни!
Идем право моме родитељу. (*иде*)
Пак ћу лепо њега замолити,
Да изврши своје обећање,
Он је добар и предобар добар,
Бог ће дати те ће с' преволети (*оде*)

ВУЈИЦА *полагано*

А ја идем моме намеренију,
Да ја чиним даље наређаје. (*оде на другу страну и
наиђе*)

ДЕСЕТА СЦЕНА

ВУЈИЦА, ЈАКШИЋ И СИТНИЧИЋ

ВУЈИЦА *гневно*

Добро вече, храбри Витезови.

СИТНИЧИЋ

Бож'ја помоћ Војвода Вујо! —
А шта је теби? — — — — —
Шта те тако причињава гневна?

ВУЈИЦА

Сад да видим ваша умствовања!
Ето нама наших пријатеља
Од белог града Цариграда. —

Приберите све силе душевне
 Не дајте се варати од Грна,
 Да с' Грцима сојуз учините.
 Да улудо за њихово благо
 Српску красну проливамо крвцу,
 А видите шта су наумили,
 Са сватови да нас уловиду.

СИТНИЧИЋ

То би добри сојузници били;
 Да будемо њима у невољи,
 А дође ли нама, до невоље,
 Видео би чуда и покора,
 Како би ти Грци ускорили,
 Да понажу нужно пријатељство.

ЈАКШИЋ

Шта се напред у лудост бринете? —
 Ваљда знамо и ми доскочити —
 Почекајте, прет'рпте се малко,
 Да видимо каква су услов'ја.

ВУЈИЦА *притворно*

Услов'ја си напред саслушао,
 Само сада одважи мишљења.
 'Оћеш лево, јал' на десно поћи.

ЈАКШИЋ *срдито*

Правим путем за зрелом памећу!

ВУЈИЦА

Добро, добро — — — —
 Растераћу — — — — — и вас и сватове. (*јасно*)
 Ја их не бих ни пустио амо,
 Да се овде свадба уговара,
 Већ на путу на граници нашој,
 Тамо бих ја свадбу уговар'о;
 Да вас неће Грци преварити,
 Кад се њима тако јако хити?

СИТНИЧИЋ

Право вели Мучевићу Вујо,
 И што рече, видим добро рече: —

А мој Боже чудне раскошности,
А мој Боже чудне излишности.

ВУЈИЦА

Шта ће нама так'ва снаха горда,
Која треба толик' пратиоца?

СИТНИЧИЋ

И нашто им оно суво злато,
Што износе сунцу на угледе,
Да заслепе Краљевину целу?

ЈАКШИЋ *замишљено*

Видићемо — — — —
Светли Краљу не знам како суди —
Али ја би Грне оправдио!

ВУЈИЦА *на страни*

Добро је — — — — (јасно)
'Оћу само, да вас опоменем,
Да опасни треба да будете.

ЈАКШИЋ

То ће моја бодра брига бити. *(оду сваки на своју страну)*
(Позорје се промени у Краљеву собу)

ЈЕДНАНАЕСТА СЦЕНА

КРАЉ ЗА ЊИМ ИДЕ ДРАГУТИН

ДРАГУТИН *пристојно*

Светла круно Српски Владатељу
Мој рођени мили родитељу!
Предај мени круну владатељства
По дужности твога обећања;
Ти си стара и немоћна душа,
Ваља теби уживати мира,
Предај мени бриге и невоље,
Ја сам млађи, носићу их лакше.

УРОШ *срдито*

Прођи ме се Драгутине сине,
Ако сам ти данас остарио,
Ал' још сине нисам престарио,
Јошт ја могу 'вако краљевати,
И у миру земљом управљати.
Није нужде, није ни невоље,
Да ти Круне дајем за живота.

ДРАГУТИН

Предај мени слатки родитељу,
Предај мени док — — —

УРОШ *срдито*

Већ се мани толика иснања,
Не могу ти много беседити:
Други на ме већи и важнији,
Очекују данас одговори.

ДРАГУТИН

Молим ти се драги родитељу,
По дужности твога обећања —

УРОШ *јаросно*

Да с' ућут'о непокорни сине —
Доста о том, остави ме сама.

ДРАГУТИН *у поласку*

Молим ти се — — —

УРОШ *жестоко*

Мучи (*показујући руком напоље, овај изиђе*)

ДВАНАЕСТА СЦЕНА

УРОШ *сам*

То је дете добра срца било —
Обрати га мили створитељу,
На пут правде, на пут добрих дела.

(З А В Е С А П А Д А)

ДРУГО ДЕЈСТВО

У СОБИ КРАЉА

ПРВА СЦЕНА

УРОШ, ЈАКШИЋ И СИТНИЧИЋ

УРОШ

Децо моја поглавице храбре!
Додијаше мени мудровања,
И сва Грчка мудра измишљенија.
Ја не могу свадбе уговарат'
И на Грчка пристати услов'ја;
То су људи поносни и горди
И арчлије вел'не раскошнице,
Па се плашим моје неприлике;
Да ме у зло не увале горно.

ЈАКШИЋ

То су људи, што се величају
И са златом и драгим камењем,
И са свачим, што се сјаји само;
То су људи, што излишја траже
И у јелу и у сваном пићу,
У оделу и у поношиву.

СИТНИЧИЋ

Јест' истина светли Господару.
 То су људи, што се забављају
 С чиме ћеду грло голицати,
 С каквом слашћу, каквом посласицом.

УРОШ

А ја сам вам с малим задовољан;
 У мени нема топа величања,
 Нит' ја тражим сваке излишности,
 Ни у јелу ни у томе пићу,
 Нит' ношиву ни у поношиву.

ЈАКШИЋ

'Оће л' моћи Гркиња девојка
 Са толики своји пратиоци,
 Са толиким њеним светилама,
 Ком' је она вична од постања
 Простоти се приволети слепо?

УРОШ

'Оће л' моћи та сјајна одела
 Променути са нашим' простима?
 'Оће л' моћи Гркиња девојка
 Што о послу мислити домовном,
 Кад је веће бриге нападају,
 Како ће се накитити сјајно? —
 Ја ованву мени снаху тражим,
 И невесту за мог' Милутина,
 Ка' што ми је снаха Катарина,
 Мила ћерца Мађарскога Краља.
 Види њено какво је одело,
 Види њени послови какви су:
 Одело је просто и несјајно,
 Послови су преслица с вретеном.
 То је сходно нашим обичајима
 И простоти, што сва земља љуби.

ЈАКШИЋ

А горда Гркиња девојка
 Од гордости чинити не може.

УРОШ

Тако децо верне моје слупе!
 Поручите старом свештенику,
 Нек' не иде моме белом двору,
 Нека води невесту девојку,
 Нека води натраг Цариграду,
 Нека води Цару честитоме.
 Нек' га лепо поздрави од мене,
 Нек' му каже моје одговоре,
 Да и одсад нано што смо досад,
 Остајемо добри пријатељи. *(сви одлазе)*

ДРУГА СЦЕНА

ДРАГУТИН *излази у очајању*

Крв с' у мени у лед претворила —
 Цело тело мало заладнило —
 Шта ћу, шта ћу, јој судбино худа?
 Видиш ли ми тугу и невољу,
 Сад ми кажи, што ћу и како ћу? —
 Ћутиш пушта, на век' замукнула.
 Сад говори та пакосна душо,
 Владатељу ти живота мога,
 Шта да чиним, нано да се владам? —
 И ти ћутиш? — — — —
 Ха пакосна ти судбино људска!
 Зашт' си мене осудила горно? —
 Зашт' ме ниси у колиби простој,
 На пакосну произвела земљу? —
 Зашт' ме ниси срећним код оваца
 Од постања учин'ла пастиром?
 Или простим при плугу ратаром?
 Којима су све сујете светске
 Туђе, тавње, сасвим непознате? —
 Зашт' ми даде име Краљевића,
 И Краљевим учини ме сином? —
 Па над с' и то учинила бедна,

Зашт' побуди Краља оца мога,
Да м' обећа круну за живота? —
Нек' би с' тим задовољна била,
Зашт' подиже сад у мени жељу
Испуњено видит' обећање? —
Видиш судбо, моја туго порка,
Шта с' од мене учинила јадна;
Довела ме до уст'ја пропасти,
Па ме сада оставила самца,
Ни пута ми нећеш да покажеш,
Којим блудан имам да путујем. —
Два ми пута пред очима стоје —
Али један гори од горега;
Или оца стара и нејака
Са крвавим да победим мачем,
И невољна да принудим бедно,
Да ми круну преда за живота,
Ил' укоре од света да трпим,
Да је круна за мене јунака,
Давно б' ми је отац уступио. —
То је срамно, то поднет' не могу,
А увредит' оца у старости
Од Бога је то греота тешка! —
Драгутине, несрећно створење!
Шта ћеш сада и којим ћеш путем?
Не знаш грдни земни мучениче? —
Шта се мути по теретној глави? —
Шта се бије по памети бурно? —
Гди си Владо чудни волшебниче,
Да ми кажеш што ћу и нако ћу,
Ха теби ћу управ' јако поћи,
Нек' ме нема овде у светилу
Сребра, злата, светски' лепотина.
Све ћу горе и долине проћи
Док Владане ја тебе не нађем;
Да ми дадеш ти совјета блага. —
Ово су ти све створења худа,
Све породи пакла и отрова.
Ово су ти све Сатани сами,

А у лику и људском облику,
Све их Демон мени дотерао
На услугу и послугу сваку,
Да ме вежу њи'вим пријатељима,
И адовим услугама сваним;
Да разоре мир у срцу моме,
Да заслепе добре очи моје,
Да замуते бистрину у глави. —
Добро од зла разликоват' не знам. —
Такви људи мене окружују,
С' таквим се ја мучим створењима. —
Но не могу, па не могу више
Те паклене и пакосне људе
Немарљивим гледати погледом.
Теби идем, теби истиниче,
Да из твојих напојим се уста,
Да проучим из твог огледала,
Какве судбе, какве л' одсудности
На овом ме оченују свету. *(ходи по позорју)*
Сад ти у вр' камените стене
У вр' стене клизава камена —
Ка' осуђен стојим без памети.
Кад год очи моје сузне бацим,
Од свуда ми пропаст одговара.
Пропаст јадна као без дна морска,
Кад с' погледим свуда наоколо,
Сам ја не знам гди сам и шта ли сам,
Сам себе више не познајем. —
Ка' што бура на ширини морској
Са дна песак са водом замути,
Тако су ми ти ђаволски људи
Сва у мени узмутили чувства. —
Кано талас ону бистру воду
Али ветром узмућену бурним,
Вуче мутну за орканом бесним,
Тако слуге мене Демонове
Вуку горко по њиховој ћуди.
А ја гледим ка' без ума стварна,
Куд' ћу доспет' тим беснилом њи'овим,

Немам моћи нит' помоћи пусте,
 Да с' отресем ти адови' људи,
 Да с' избавим орканови' крила.
 Немам мира више у прсима,
 Нит' тишине у седалу ума,
 Нит' покоја у составу тела,
 Нит' пристојно течење крви,
 Нит' чувствила красно чуствовање. —
 Све је прошло, све ме оставило,
 Сво јестество ђа и сва створења
 Своја бивша пресвукла одеда,
 Променула у противна тавна, *(жарко)*
 Гди си свете, о мој добри свете?
 Гди си свете, о живота благо?
 Гди с' промену сва дјоброта твоја?
 Гди је место које те сакрива,
 Да се на час опоравим само? — *(лагано, уморено)*
 Красна стара Божијега света!
 А ја јунак да га не уживам? — *(лакше)*
 Каква тама обузе ме густа! *(брзо жестоко)*
 Збогом свете, стари добри свете. *(оде)*
(Позорје се промени у пољски предео)

ТРЕЋА СЦЕНА

ВЛАДИМИРОВ РАДЕ И СОКОЛОВ НОВАК

НОВАК у ходу

А мој друже Владимиров' Раде
 Ево има три године дана.
 Како сам те жељан угледати,
 Ево има три године дана
 Од нашег растанка јуначког,
 Ево има три године дана
 Како дома беспослице ћутим.
 Жељан брата играчке јуначке
 А жељан ти и трубнога гласа.
 Мачеви ми умиру од жеђи,

А кулаш ми игру заборавља,
 Јави полу да у земљи лежим.
 Једва чекам опет оно време,
 Да ми кулаш подамном завришти,
 Да заигра уздуж и попречно,
 Да копите у крви окупа,
 По потоци крвави да скаче —
 Да заигра по трупов'ма мртвим.
 А ја главе од трупа да делим,
 Ил' упорне на поле да цепам,
 Да ми с' душа испуни весела,
 Да се прси моје развеселе.

РАДЕ

Аој брате Соколов Новаче!
 Та ме нужда дотерала амо,
 Не бил' нога сусрео јунака,
 Да јуначка разговора делим,
 Срећа и Бог, те се с' тобом нађо,
 И разабра, да јуначке боли,
 Које мене, да и тебе тиште. —
 Но ми с' види, неће дуго бити,
 Када ћемо с' мачем пословати,
 И мачева сложна припевања,
 Када ће нас у округ узети: —
 Стари Владан гору оставио
 И обитељ своју променуо.
 Већ се чудан међ' народом виђа. *(тихо)*
 То су знаци крви и убиства! *(јасно)*
 Чудеса се по Србији чине,
 Тужни гласи чују се по свуда,
 Да неправда 'оће да надвлада.
 На све стране дим се шири црни,
 Само на час у пламен да бунке.
 Чека време да с' већма рашири.
 Ал' Војвода Вујица над дуне,
 Биће доста по Србији жара.

НОВАК

Ајд' одатле лудо од јунака
 Невоље се горе не десило.
 То је право, а и Богу драго:
 Стара душа нек' ужива мира,
 А млад јунак нека корман прими,
 А и с њиме бриге Краљевине,
 Што и' за кога, нек с' онога држи.
 Жив' ми био Драгутине Краљу,
 Јуначке се среће наносио.
 И Србију земљу обрадова,
 Красном славом и добротом сваком.

Тек што ово изрекне, загрми, и мрачност се навуче, у то доба уђе Владан волшебник, одело му је од кожа дивљих зверова, рука само и ноге се виде, капа му је од курјана глава обмотана са змијом. Око паса кајишина жута, за кајишем велики чекић. У левој руци држи огледала, а у десној прутић. —

ЧЕТВРТА СЦЕНА

ВЛАДАН И ПРЕЂАШЊИ

НОВАК и РАДЕ

То је Владан чудо из планина.

ВЛАДАН

Јесам Владан кано што велите,
 Предназатељ среће и несреће.

НОВАК *подсмејателно*

Ти би мени најлепше предсказо',
 И највећма данас обрадов'о.
 Да ми оно што ја желим кажеш,
 А ти знадеш шта желе војници.

ВЛАДАН *снуждено*

О, мани се те жеље опане. —
 Ваше сабље пре ће зазвонити
 И јуначке крви огледати,
 Него Владан што би пожелио.

НОВАК *весело*

Зато смо се и скупили овде.
 Камо срећа да би тако било,
 Кулаша би вином напојио,
 А себе би окупао вином
 Од радости, од весеља тешка. —
 Досади се у лењости срамној
 Проводити живота јуначка.

ВЛАДАН *снуждено*

Часак иде слушај моје речи,
 Кад ћеш жељу ту исту крваву
 Проклињати по хиљаду пута.

НОВАК

За живота Драгутина Краља
 Ако Бог да, то се збити неће.

ВЛАДАН *срдито*

Од кад то? — — — —
 За Уроша великога Краља
 Немањића петог Господара
 Мисле уста да изрекну твоја
 За нашега праведнога Краља? —
 Драгутина, за Краљева сина?

НОВАК

Не Владане худи волшебнице,
 Не Уроша, веће Драгутина,
 Зар ти ниси среће сазатељу
 Проучио, што говоре људи,
 У Уроша великога Краља
 Немањића петог Господара

Остарела у седини глава,
 И у глави извори мишљења,
 Веле даље и говоре људи,
 Да ће круном окрунити Драгог
 Најстарија рођена му сина. *(брзо)*
 Него узми волшеб огледало,
 И понеси прутић чудовишта,
 И похитај Драгутину Краљу,
 Па му сказуј среће свакојане,
 Добре више неголи противне,
 И поздраве носи му прекрасне.
 Ка' новоме Јуначкоме Краљу,
 Јуначкога рода и народа. *(жарко)*
 То је јунак, и рођен за Краља,
 У доброту, да бољега нема.
 У висини, да вишега нема,
 У лепоти, да лепшега нема.
 Кад га видиш да се дичиш с њиме:
 Просто чело, широко високо,
 Очи сјајне, а бодрости пуне,
 Које сваки уочити не сме,
 А страшљиве за зликовце људе
 Поглед му је ватра жеравица.
 Да га сунца сестром звати могу.
 То је јунак, рођен за јунака,
 Када стоји, да из земље ниче,
 Ка прикован о камен тешко,
 Да ће навек у камену бити,
 А кад ходи, земља да се тресе,
 Да познаје свога Господара.

ВЛАДАН

Желити му среће при престолу,
 То не може, а и неће Владан:
 Јер и престол кадгод најсјајнији
 Преизвестан гроб постаје мира. *(ватрено)*
 Зла ти срећа Соколов' Новаче:
 Крви желиш, у крви ћеш бити,
 Новост тражиш, са крвљу те чека! — *(умерено)*

Поглед, амо, пак се опамети.
(Огледало му представља, пак пругићем показује, а они гледе)

Све што видиш судбина је твоја.

НОВАК

Видим једног на коњу јунака,
 А за њиме чета небројена
 Стиче љуто, ал' од свију страна,
 Заметнула копља наопако,
 Па потргла сабље од бедара. —

РАДЕ

Сад удара на самца јунака. —

НОВАК

Он се брани, и чету разбија —
 Он се брани, али изнемаже. —

РАДЕ

Ал' и чета добро с' умаљава.

НОВАК

Црвен поток по земљици тече —
 Црвен поток полива јунака. —

РАДЕ

Самац јунак на коњу се љуља,
 А коњ му се од крви не види.

НОВАК

Греота је и греота тешка
 Самац јунак да изгуби главу.

РАДЕ

Јошт је добро, јошт надежде има —
 Сад се чета већма разређује —
 Самац јунак ватреније сече —
 И коњиц му халовито скаче. —

НОВАК

Велина је сила на једнога,
 Неће јунак бојак одолети. —
 Ах, Владане, да од Бога нађеш,
 Јунак паде у купало крвно,
 Обори га чета небројена. —

РАДЕ *плашљиво*

Обори га, одсече му главу —
 О за Бога, да познате главе. —

НОВАК

Ху, крвнице то је моја глава!

ВЛАДАН

Сад је твоја жеља испуњена,
 Што с' желио, то си придобио,
 Врат' се натраг праведноме Краљу. (*оде*)

ПЕТА СЦЕНА

*ПРЕЂАШЊИ ОСИМ ВЛАДАНА*НОВАК *за Владаном*

Ниси враже получио цели,
 Нећеш мене со тим заплашити.

РАДЕ

Мило небо на свему ти фала,
 Нека буде воља твоја света,
 Поштеди нас, ако је могуће.

НОВАК

Шта ти рече Владан волшебнице
 Врат' се натраг праведноме Краљу! — (*срдито*)

Ти од њега дакле идеш амо? —
 И ти ниси у нашем сојузу? —
 Ти си зао, и ухода стара? —

РАДЕ

Није брате. —

НОВАК

Ајд' одатле ништа од јунака.
 Не знам мисли твоје притворности?
 Иди твоме великоме Краљу,
 Па му кажи, нек окруни сина
 Нашег младог Драгутина Краља,
 Нек му преда круну владенија.
 Јошт му кажи Нованове речи:
 Овде стоји Соколов Новаче,
 Са мном стоје многи витезови,
 С нама стоји силна чета наша,
 Само чена на погодно време,
 Да Вујица десном мане руном,
 Па ево нас у Призрену граду,
 Нова тамо да водимо Краља. *(пођи)*
 Кажи твоме светлом Господару,
 Нек не чини међ' народом навге,
 Нека преда круну Драгутину,
 Нека јесен свог живого светла,
 Нек проведе у тишини мирној.

РАДЕ

Немој брате. —

НОВАК *срдито*

Ајд' одлази од куда си дош'о
 Ја не треbam твога мудровања. *(оде)*

ШЕСТА СЦЕНА

РАДЕ сам, гледајући за њим

Ови људи зло су наумили. —
 Добар совјет сад би нужан био.
 Ано ови надвладају Краља
 И покоре сво правлење старо,
 Међ' њима би човек срећу наш'о. —
 Ано ови побеђени буду,
 Онда они што осташе верни,
 Своме старом заклетоме Краљу,
 Добру срећу могу уловити. —
 Овај мисли, да уходим стане.
 Није мени да уходе брале,
 Већ је мени до моје невоље,
 Што ја не знам, шта да чиним јадан,
 И на коју да ја приђем страну. (оде)

СЕДМА СЦЕНА

(Соба Јакшића Сердара, помрчина, Јакшић у постељном оделу, чује се олујна грмљавина)

ЈАКШИЋ сам

Тама горе, на' и доле што је —
 Тама лево, тама и на десно,
 Свуда беда и невоља тешна.
 Свуда ужас и страх смртни крајњи.
 Над с' уклони сјајно лице сунца,
 То повуче собом месечину,
 И повуче блистајуће звезде,
 И подели земљу од небеса
 Са опаким невиђеним мраном,
 И то посла ветре од орнана,
 Да затресе дрвље и камење,
 Да заљуља сва створења света,

Да се сете створитељи свога. —
 Па јошт шиље муње и громове,
 Да задрнђу срце човечије,
 Да изгоне свако зло из њега,
 Да се сети Бога истинога,
 Који види дела свакојана. *(чује се лупа)*
 Какав ужас мене обузима? —
 Каква лупа то по двору светлу? *(отвори врата утрчи Добрислав)*

ОСМА СЦЕНА

СЛУГА ДОБРИСЛАВ И ПРЕЂАШЊИ

ДОБРИСЛАВ

Господару, убице у двору!

ЈАКШИЋ

Добриславе, моја верна слуго,
 Шта је, назуј то по двору моме?
 А шта значи то бактање коња,
 Шта ли значи то ћутање гробно?

ДОБРИСЛАВ

У твом двору драги Господару
 Велина је пропаст и невоља,
 И убиство и пустошење:
 Ја наиђо на мртве јунане!
 И ја наиђо убијену стражу.
 Погашена кандила по двору.
 Ветар хуји страшно и ужасно
 Кроз сва врата и прозоре двора,
 Да л' долазак предсказује страшан
 Последњег судилишта мучна.

ЈАКШИЋ

Страже велиш убијене, слуго?

ДОБРИСЛАВ

Да повучем, звоно наопако,
Да пробудим што је у животу?

ЈАНШИЋ

То јошт немој — — — —
— — — — — Да прођемо најпре
И кроз дворе и кроз придворја.
Донеси ми бритку сабљу моју.
Но полако верни Добриславе,
Да ми децу и жену не будиш.

*(Добрислав да пође, пред њега излази Владан и Ситнич
чић са свећом)*

ДЕВЕТА СЦЕНА

ВЛАДАН, СИТНИЧИЋ И ПРЕЂАШЊИ

ВЛАДАН

Опрости ми Јакшићу племићу,
Што ти мира сада нарушавам,
И долазим када није време.

ЈАКШИЋ

Шта ми носи твој долазак ноћни?

ВЛАДАН

Сажалење и помиловање:
Сажалење за тебе јунака.
А милости за Ситничкић' Здравка.
Нажи Краљу, да је Владан наз'о.

ЈАКШИЋ

То је мени доста и премного *(ка Ситничкићу)*
Но ми нажи, шта је то по двору?
Наква смутња, и накви ужаси?

СИТНИЧИЋ

Жалост горка, тужна и крвава,
 У двору је несрећа велика:
 Странари су сви поубијани.
 Све напије разбијене дворне,
 А и врата куле драгоцене.
 И кула је сва опустошена,
 Однешено и сребро и злато,
 И све оно, што се зове драго.
 Однешена круна Краљевине.
 Само скиптар ја нађох у кули.

ВЛАДАН

Све сам силе усилио моје,
 Да им метнем на путу препетија;
 Сво јестество подиг'о сам снажно,
 Да им стане против' намеренија,
 Ал' и то су победили крвно.
 Намереније своје испунили.

ЈАКШИЋ

То су дела Мучевића звера
 Сад разумем — — —

ВЛАДАН

Ал' не сасвим Краљев бранитељу.

ЈАКШИЋ

Шта Владане, да од Бога нађеш,
 Зар ми имаш јошт шта предсказати?

ВЛАДАН

Предсказање страшно и несрећно,
 Које ће се горе окончати.
 Нег' догађај ове ноћи тавне!

СИТНИЧИЋ

Кад би силе твоје одвратиле,
 И несрећи положиле пределе!

ЈАКШИЋ

Јел' опасност та свеопшта, горна?

ВЛАДАН

Јесте општа крвави ноката!
Српска крвца невино ће тећи.

ЈАКШИЋ И СИТНИЧИЋ

Ху, за Бога! — —

ВЛАДАН

Људи су људи — — —
Што је једном красног раја лице,
То је другом, паклено виђење,
И славуји једном поју лепо,
А другоме на' врани гаврани,
Једном је мед, а другоме лед.

СИТНИЧИЋ

Краљ је Урош великога ума.
И владатељ добар и предобар.

ВЛАДАН

Јесте добар славан и милостив,
Због доброте и страдаати мора. —
Одранио у прсима гују,
Која ће му срце остарело
Распорити, отровом посути. *(гледа на прозор)*

СИТНИЧИЋ

Мили Боже чуда големога!
Или спава ил' је ишчезнуло,
Ил' нас 'оће на век да остави
Светло лице Цара од небеса?

ВЛАДАН

Нити спава, нит' је ишчезнуло,
Нит' нас 'оће на век да остави
Светло лице Цара од небеса.

Већ покрива сјајне очи тамом,
И не види чуда невиђена,
Гди се браћа кољу међу собом,
Где каљају душе и совести,
А без нужде, без невоље сваке.

ЈАКШИЋ

Иди слуго, — — — —

— — да си на ногама.

(Овај оде, на то дође Радосава са свећом у руку)

ДЕСЕТА СЦЕНА

РАДОСАВА, ПРЕЂАШЊИ ОСИМ СЛУГЕ

РАДОСАВА *уплашено, кукајући*

Гди си досад драги Господару —
О, сад нашем милом творцу фала,
Кад те нађох данас у животу!
Чудан сам ти санак ноћас снила!
Па помислим над сам се пробудила.
А ја стрепим јошт од страшнога санка,,
И очи ми јошт од плача мокре.
Гледим лево, на десно погледам.
Али тебе нигде не угледа.
Вичем, зовем, нико с' не одзива —
Како сам се уплашила љуто —
Срце дркће, 'оће да искочи!

ВЛАДАН

Какав санак то бијаше Госпо?

РАДОСАВА

Остави ме старче волшебнице!
Видиш ноге ослабљене моје
Од чуднога поноћног виђења,
Сво се тело од стра укочило,
Остави ме, шта је не питај ме. — *(плачно уплашена)*
Ако ти је мила Радосава,
Казуј, казуј мили Господару,

Канва нужда, канва ли је беда,
Што те ноћу гони из постеље,
У то доба око полуноћи.

ЈАКШИЋ

Верна љубо послови су важни.

РАДОСАВА

Твоје лице намрштено љуто
Више мени нег' иначе каже.
Канва бољка твоју мучи душу?
Канва нужда тебе Господару,
У то доба тера из постеље?
Ил' нам ваљда та старина овде,
Предсказује несрећу будућу,
Шта је, казуј? — — — —
— — — и опет ови ћуте? —
Неће тужној нико да говори?

ЈАКШИЋ

Ништа жено, ништа верна љубо!

ВЛАДАН

Ово ти је твоја верна љуба.
Која с тобом све једнако дели
И радости и жалости равно.
Добру срећу, кано и противну.
Немој дакле од ње сакривати,
Кажнџи њојзи твоје опасности.
Истина је, да жене покваре
Намерење каднад и најбоље.
Ал' се опет и догађа често.
Да несрећу сасвим преокрену.
Ој Јакшићу, од љубе не таји;
Чини ми се, да ће она теби
У невољи живот искупити.

ЈАКШИЋ

Иди старче, лаже огледало —
Мени жена живот да искупи?

РАДОСАВА

Његов живот, шта говориш, живот? —
А мој Боже шта ми с' предсазује?

ВЛАДАН

Несрећа, је ли госпођо драга?
Поглед' амо, глед'те и обоје,
Глед'те ваше огледало среће!
Шта видите, шта вам с' указује? *(показује пругићем
на огледалу)*

РАДОСАВА

Видим старче велику градину,
По градини потоке кржаве!

ВЛАДАН

Шта видите даље с ове стране?

ЈАКШИЋ

Светлу круну великога Краља
У рукама Краљевића Драгог. —

РАДОСАВА

Око њега силни витезови.

ВЛАДАН

А шта вам се указује овде.
Не плаш'те се — Богови су добри,
Они могу срећу окренути.

ЈАКШИЋ

Мртво тело! С одсеченом главом!

РАДОСАВА

Јао мени сињој кунавици!
То је глава мога господара!

ЈАКШИЋ

Еј Владане ти свирепи старче!
Зашто ниси ту несрећу горну
Мени самом открио јунану?

ВЛАДАН

Тај је образ вама нужан био.
 Да будете свзгда на то справни —
 Јошт би им'о с вама беседити,
 Ал' је време разговору кратко
 Идем право Краљевићу Драгом, *(гледа у огледало)*
 Видим самца, гди се собом мучи,
 Бог ће дати, те ће добро бити — —
 Али залуд, већ је доцнан томе,
 Велика се сила подигнула
 На Уроша остарела Краља —
 Од запада дижу се Мађари —
 Драгутина краљем прогласили —
 И круна је већ у руку њи'ви.
 С Богом остај Јакшићу јуначе,
 Купи војску и одбрану брзо,
 И похити, да помогнеш правди! *(оде)*

ЈЕДАНАЕСТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ ОСИМ ВЛАДАНА

РАДОСАВА

Јао мени и до Бога мога!
 Господару мило добро моје!
 Ти да умреш, мене да оставиш?
 Ја да будем сиња кукавица?
 Да ме људи зову удовицом?
 Твоја деца да буду сирота? —

ЈАКШИЋ

Све ћу радо сносити за правду *(јаросно)*
 Нена дође Краљев, Драгутине,
 Нека дође Вуја кукавица,
 Нека роби нека пали граде,
 Нека сече, нек' земљи обара,
 Нек' и моју тужну скине главу,
 Нек' и мене на двоје пресече,
 Ипак шта ће бити напослетку?

Да престанем у животу овом,
А да тамо родим се на вени.
Бар умирем за праведног Краља.

СИТНИЧИЋ

И за Краља и за очевину.
И за правду и за оправдање.

ЈАКШИЋ

Идем Краљу догођај да јавим,
А ти Здравко поглавицо верна,
Шиљи трубе свуда на све стране,
Нек се купе који правду љубе,
Да идемо неправди на сусрет.

РАДОСАВА

Иди брзо, ал' се брзо врати *(оду сви)*
(Позорје се промени у пољски предео грми, сева)

ДВАНАЕСТА СЦЕНА

ДРАГУТИН *сам, у очајању*

Спустила се на земљицу тама —
Раширила своја густа крила —
У срцу ми и у глави мутној
Ужас немир и безумље. — —
Тама земљу надвладила пуну,
Горна туга мене несрећнога.
Идем бедан, а сам не знам куда —
Корачају ноге уночене,
Али глава не зна којој цељи.
И земља се љуљати зачала
Од ринања чудесни' громава —
Где ветрови како зује горно,
Да све носе дрвље и намење,
А и лишћа сванојаци' дрва —
И све већма сад севају муње. —
Предсказују громовна ударца. *(ужасно)*

У прах би се човек претворио
 Од ужаса чуднога виђења,
 Зуји, хуји, сева па затреса —
 Шушти љуља, бије и савија —

(Час потрчи у напредан, час натраг, час на лево, час на десно, а све већма и грми и сева)

Јестество се љути — — —
 Страота је небо погледати,
 А ужасно на земљици бити —
 Не знам шта ћу, куда ли ћу поћи —
 Све бадава, побећи не да се
 Од сурова јестества суморна. — *(клонут)*
 Већ се борећ' са судбином мутном
 И душевне и телесне снаге
 Угњетане уморише посве —
 Већ ме ноге издадоше снагом —
 Да се спустим на земљицу црну. *(седне)*
 Да у њеним ладним наручјем'
 Одсудности конач оченујем. —
 Овде седи сужањ Драгутине:
 Пуцај, удри ти судбино горна,
 Све ме већма на гнев распаљујеш,
 Зар и с тобом ратовати мора? — — *(лакше грми)*
 Замућена не бистри се глава.
 Но виори по средини ума. — *(престаје грмљавина)*
 Немам мира — — —

(Чују се из далека гласови силни, Драгутин се тргне и на ноге скочи, међутим видније бива на позорју)

Ха! Ваздух се бојом промењује,
 Из тавноће плава боја вири, *(зора се указује)*
 А посута милим црвенилом.
 Јошт гди која налази се звезда,
 И међ' њима и зорњача сјајна.
 Сво јестество у тишини љупкој,
 Сво јестество у поретку своме.
 А ја јунак — — —

(Гласови све ближе долазе, међутим излази Моровић са крвавим коњем и оклопом)

ТРИНАЕСТА СЦЕНА

МОРОВИЋ И ПРЕЂАШЊИ

МОРОВИЋ *обазире се*

Стани чето ти даље не ступај — *(поклони се)*
Српска славо Драгутине краљу! *(Дагутин се тргне)*
Пожелана дико и обрано!
Обећање родитеља твога
Не може се испунит' иначе.
Него снагом, силом и оружјем.
Ево теби и силе и снаге,
Ево теби и оружја сјајна;
Силна сила од Мађарска Краља
Дошла теби на помоћ јуначку,
Силна чета од народа твога
Чена тебе као Краља свога,
Да управљаш, да им заповедаш,
Куд ће поћи и на коју страну.
Сви готови са јуначком крвљу,
Да истребе противна мишљења.
Светла круна српска владанија,
Коју сам ти крвљу придобио.
Чена твоју да озари главу.
И све оно што краљеве дичи,
Ноћас ти је приспело у руке.

ДРАГУТИН

Крвљу велиш? — —

МОРОВИЋ

Само поћи ти надеждо српска
Управ са мношћу на народу твоме,
И обрадуј српске витезове
Твојим личним Краљевским изгледом.

ДРАГУТИН *у себи полагамо*

Стојим сада ка' без чувства стена —
Полу срца радост надвлађује,

Другу полу жалост напаствује —
Стојим болан нанда срца немам.

МОРОВИЋ

Сви на гласу српски витезови
У твоме су сакупљени стану,
Вујица их на бој оправдио,
Само тебе желе да увиде,
Намерење да приведу концу —
Противнике желе да умале.
Знај, да они, што остану живи,
Морају се, теби поклонити,
Њине шије а и срца ропски
Морају ти данас приклонити.
(после неког ђутања и борења собом)

ДРАГУТИН

Мирне душе о времена красна!
Сад одосте мене остависте? —
Заплавити никад ми се неће
У седалу умнога делања. —
Све пропало, све се променуло — *(жарко)*
Све ишчезло што је свето било,
Само тиња та жеља једина — *(брзо)*
Нека буде испуњена пуста
Макар знала бити и крвава.
Све ће круна накнадити светла. *(Драгутин оде, за њим*

сви)

(З А В Е С А П А Д А)

ТРЕЋЕ ДЕЈСТВО

ПРВА СЦЕНА

ПОЉСКИ ПРЕДЕО, ЗОРА

ВЛАДАН *сам*

Аој звездо, сунца претходнице!
Аој звездо, зар јошт сијаш сјајно?
Зар јошт сијаш недостојним људима?
Зар не видиш, шта су наумили?
Сакри лица, бежи из очију.

— — — — —
Драгутине, шта си наумио?

'Оћеш круном силом да овладаш,

А ма крвљу поданика верни?

Ма и крвљу родитеља стара? — — (*ћутање*)

Нек ти будне на несрећу твоју! — (*хода — гледа у огледало*)

Јао мени и до Бога мога!

Што си тано поливено крвљу?

Канда мени на зло слутиш љуто? (*привуче штапом преко огледала*)

А шта чини Краљ Уроше стари?

Бедни старче, јадни невољнике!

Без помоћи стојиш сада самац,

Рониш сузе од очију старих.
 Оплакујеш поданика стање? —
 Ха проклето на век огледало —
 Не, не, красно — — —
 — — — Не било проклето —
 Ја сам тебе са великим трудом,
 И са трудом и муком крвавом.
 Из подбрежја ископао тврда.
 Гди је било и сребра и злата,
 Да будућност смртним ти откриваш —
 То је дужност твога постојања — *(брзо)*
 А моја ће света одсад бити,
 Преправљати пропаст Драгутину —
 Пак ће Владан, остати на земљи,
 Као дрво стогодишњега раста,
 Док год Бож'ја света будне воља. *(оће да пође —*
чује се глас)
 Шта се чује, почекај Владане!
 Стани мало, то су чудни гласи — *(опет глас)*
 Опет виче, — — —
 — — — амо с' приближује. *(гледа на све стране)*
 Но, сад видим на коњу јунака — *(гледајући)*
 Сад се сиђе са коња витеза —
 Па га веза дрвету за стабло. —
 Сад се јунак мени упућује —
 Ах већ ту је — — —
 — — — — Управ' мени иде.

ДРУГА СЦЕНА

КОЊАНИК И ПРЕЂАШЊИ

КОЊАНИК

Божја помоћ старино незнана!

ВЛАДАН

Бог помога', незнани јуначе! —
 Ој јуначе ка' што ми се види,

Ти си војник из ратнога стана,
А из свите Краљевића Драгог?

КОЊАНИК

Јест истина чудновати старче!

ВЛАДАН

Кога тражиш по горици пустој?

КОЊАНИК

Кога тражим, питаш мене старче, *(гледајући старца)*
Тебе тражим, ако не варам' се!

ВЛАДАН

Мене велиш? — — —
— — — — А у мени нога?

КОЊАНИК

А у теби Владан волшебника.

ВЛАДАН

Тога видиш пред собом јуначе!
Које добро, шта од мене тражиш?

КОЊАНИК

Краљ Драгутин заповест ми дао,
Да те тражим по горици, овој,
Кад те нађем, да те њему водим.

ВЛАДАН

Мене велиш? — — —
— — — — Шта ће са мном, казуј?

КОЊАНИК

То ми није у налогу било. —
Но похити, те сад са мном пођи,
И понеси волшеб огледало.

ВЛАДАН

Не знам зашто волшеб огледало?

КОЊАНИК

О том питај Драгутина Краља,
А не мене проста коњаника. *(чује се труба)*

ВЛАДАН

Шта јуначе, то су трубни гласи?

КОЊАНИК

То је свита Драгутина Краља.
Која прати нова владатеља
Ка Призрену на престолном граду. *(све се већма
труба чује)*

ВЛАДАН

Оружана свита небројена! —
*(Долази Драгутин у краљевском оделу, за њим
Вујица, Моровић, Соколов Новак: и остали по реду.)*

ТРЕЋА СЦЕНА

ДРАГУТИН, с пратиоцем, пређашњи

КОЊАНИК *(поклони се)*

Светла круно Драгутине Краљу!
Ево теби на заповест светлу
Ево теби Владан волшебника.

ДРАГУТИН

Чујеш Владо добри пријатељу!
Ти си мени важан и потребан:
Са волшебством огледала твога
Можеш моју жељу испунити —
А без крви без невоље сване. — *(ћутање)*
Но, шта ћутиш, Што ме гледаш тако?
Са ужасним тим очима твојим?
Зашто мени не даш одговора?

ВЛАДАН

Одговора желим прећутити!

ДРАГУТИН

Заповедам, да говориш старче.

ВЛАДАН

С тобом самим, ал' не пред овима.

ВУЈИЦА

Краљ Драгутин теби заповеда.

ВЛАДАН

Драгутина познајем ка' сина.
А оца му ка' српскога Краља,
То је Урош Немањића петог!

ДРАГУТИН

А ја његов наследник праведни.

ВЛАДАН

После смрти стара родитеља.

ДРАГУТИН

Мени народ јавно говораше.
Да старина не зна краљевати.

ВЛАДАН

— — — Преварен је народ,
Па преварен заблудио слепо,
Те говори што истина није.
(ово рече па окрену леђа, и полагао одлази)

ДРАГУТИН

Продрзљива безобразна старца.

ВУЈИЦА

Светла круно Драгутине Краљу!
Употреби силу и оружје.

МОРОВИЋ

А ја велим да ће боље бити.
Добрим њега нама приволети.
Наш се народ њега плаши јако,
Па он може заплашити народ,
И нама га приволети мирно.

ДРАГУТИН

Добро велиш Моровићу славни,
Зови амо то страшило светско.

МОРОВИЋ *вичући*

Пријатељу Владан волшебниче!

ВЛАДАН *окрене се*

Које добро крвави јуначе?

МОРОВИЋ

Оди натраг Краљу на послугу.

ВЛАДАН *повраћа се*

Ево мене на услугу сваку,
На услугу праведна иснања.

ДРАГУТИН *брижно*

Дај ми старче ти совјета блага.

ВЛАДАН

Мој ће совјет тебе разгневити,
Мој ће совјет тебе разжарити.

ДРАГУТИН

Неће старче веру ти задајем.
Слободно ми шта те питам кажи.
Казуј Владо, шта чинити имам.
Да утврдим срећу?

ВЛАДАН

Најврсније твоје пратиоце,
Да обесиш о дрвету суву,

Да обесиш људима на угледе.
Ни једнога немаш пријатеља.

ВУЈИЦА *на страни*

Тебе првог несрећна старино.

ДРАГУТИН

А да шта су ово око мене
Одабрани српски витезови?

ВЛАДАН

То су оне једовите гује,
Које тебе на зло вуку љуто.
То су они отровници света,
Који трују сва добра створења,
Који тебе вуку на пропасти.
То су они без чувствила људи,
Што не виде поданика беду. —
'Оћеш више да ти Владан каже?

ДРАГУТИН *клонуто*

Желио бих много више старче,
И од тебе данас изискив'о.
Ал' ја мислим, да човече чудни
Ти презиреш мене невољнога,

ВЛАДАН

Међу људима на земљици тврдој
Нема тога свирепа створења.
Кога би Владан презирати мо'го,
Само њина дела свакојана.
Што не могу да одобрим слепо.
Казуј — — — —
Шта ћеш са мном Краљев' Драгутине.

ДРАГУТИН

Како Призрен мене очекује?

ВЛАДАН

Призрен ти је невино детенце!
Само не зна шта је зажелило,

Грамзи само лудим нестрпљење.
 За оштрину ошиљена мача,
 С којим себи смртну рану даје.
 Ја сам моје око управио.
 На једнога у Призрену старца,
 Њега само гледим да сачувам:
 А све друге твојих ти крвника
 Нека секу смрти најамници.
 Нек' с' насите људске крви вруће,
 Нек накнаде што су иштетили,
 Нека Призрен у невољу баце.

ДРАГУТИН

Ти говориш по твом обичају.
 А ја мислим по мом намерењу.
 Нажи мени старче волшебниче,
 'Оћу л' оца победити брзо,
 И 'оћу ли краљевати мирно?

ВЛАДАН

Далеко с' се с пута удаљио,
 Са правога у читаву вечност.
 На том путу несрећа те чека,
 Драгутине, ја те сажаљујем.

ВУЈИЦА

Не будали старче волшебниче
 Са лажљивим огледалом твојим.

ДРАГУТИН

Шта да чиним, како да се владам?
 Којим путем ваља да путујем?

ВЛАДАН

Иди путем којим иду људи.
 Чини оно што ти савест наже!

ДРАГУТИН

'Оће л' бити путем препетија?

ВЛАДАН

Тога пута на земљици нема,
Којим б' идућ цело назат' мог'о.
Ја ћу доћи намереној цели!
Често бива, памти моје речи,
Кад корачаш, а ти у гроб станеш.
Но чу ли ме ти човече светли,
Ја те жалим, добра бити неће,
Скини јарам твога намерења.

ДРАГУТИН

Твоје речи не разумем старче!

ВЛАДАН

Скини јарам твога намерења;
Све растерај твоје пратиоце.
Иди Краљу старом родитељу,
И клечећи ишти опроштења,
Опроштења дела суровога.
Грехота је изгубљени сине,
Да на оца бесну дижеш руку!

ВУЈИЦА *јаросно*

Светла круно Драгутине Краљу!
Не слушај га светску блебетушу.
*(Владан како пређе тако и сад
никад и не гледи Вујицу, презире га)*

ДРАГУТИН

Не могу га тако оставити,
Памећу је омануо јако,
Па не уме земљом да управља.

ВЛАДАН

Руку метни на прса јуначка.
Па погледај небу под облаке.
Па говори шта ти савет каже.
Паметна је у Уроша глава,
Паметнија него твоја сада. *(клекне)*

Драгутине! погледај ме само,
 Гди пред тобом у старости клечим.
 Нема тога на земљи створења,
 Пред киме се Владан поклонιο.
 Скини јарам твога намерења,
 И поклони невољноме старцу,
 Што си данас одузео срамно.
 И да није рода Немањића,
 И да није твој родитељ стари,
 У седини да је човек само,
 Мор'о би га опет помиловат'.
 Драгутине! — — —
 Стару душу тако да уцвелиш,
 Да одузмеш што му ј' небо дало,
 То највеће на видику благо.
 Драгутине! — — —
 А да тебе та постигне срећа?
 Али пази, пази и чувај се *(жарко)*
 Очајање и безумље.
 Теби Владан предсказује тужно,
 Што учини ако с' не понајеш! *(устаје)*
 Поглед тамо, ах погледај само! *(показује огледало)*
 Видиш ли га? Види бедна старца.
 Види само како руке шири,
 Руке шири, па помоћи тражи!
 Видиш ли га гди човечност нуне,
 Тебе сина гди проклиње свога? —
 То је отац, твој рођени отац,
 Који ти је постојање дао —
 И опет си ти човече худи
 Свирепо га тако увредио? —
 Краљевићу чу ли' мене старца,
 Ано т' ова невољности сенка
 Не побуди срца каменита.
 То си онда на век' недостојан,
 Именом се човечијим звати.

ВУЈИЦА

Јеси л' старче изгубио главу,
 И без главе оста' без памети?

ДРАГУТИН

Ил' си старче полудио сасвим?

ВЛАДАН

Полудио велиш Драгутине?
Полудио, што т' истину кажем,
И дужности што ти напомињем?
Полудио, што плачем за правдом,
И од тебе изискујем ону?
Полудио, што пред тобом клечим,
И плачући тебе умољавам,
Да се вратиш на пут добрих дела?
Саслушај ме имена ти твога,
Молим ти се светли Драгутине
И са овим потоком од суза,
Заклињем те Богом и законом,
Остај човек, буди бодрога ума,
И господар над том вољом лудом, —
Чини оно што ти савест каже.

ДРАГУТИН

Храброг мужа и срце је храбро,
Па га не мож' да начини меним.
Зар ја нисам син великога Краља,
И наследник деда Немањића? —
Ја не тражим очевину пусту,
Већем моју дедовину стару,
Коју ми је отац обећао,
Да ће ми је дати за живота,
За живота још својега седог!

ВЛАДАН

Ано с нруном и гроб придобијеш?

ДРАГУТИН *срдито*

Манар знао онај час умрети,
Кад с' приближим намереној цељи,
Ја сам иша', нуд ми срце каза,
Моје цељи биле су прекрасне!

Па, ма била и крвава она,
 Коју мени судбина предлаже,
 Ја ти кажем, следовати морам! —
 И по брзо, корак за кораком.
 Ка' што иду мужеви јунаци;
 Први корак натраг учињени,
 Нека буде корак у гробницу!

ВЛАДАН

Каква ће ти онда слава бити,
 Кад т' нестане у прсима мира?
 На што ће ти светила на глави,
 Кад ти срце тавноћа увати? *(са означењем)*
 Малена је круна Краљевине,
 Да угуши немир у прсима! —

ДРАГУТИН

Сад се смејем твоје красноречју!

ВЛАДАН

Даклем добро, Драгутине Краљу!
 А ти чини, што си наумио,
 Што ћеш над год оплакати горно. *(оде брзо)*

ЧЕТВРТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ ОСИМ ВЛАДАНА

ДРАГУТИН

Ајд' одлази будало од старца,
 Ајд' одлази са врачањем твојим,
 Док те нисам дао комадати. —
 Човек свани ту слободу има,
 Да заљуља он судбину своју,
 Да поправи по могућству своје.
 И ја морам задрмати светом,
 Да се тресе и за мном потреса. —
 Што је зрело велим да отпадне. —
 Напред ступај моја чето храбра,

Роби, пали, сеци и обарај.
Ко се неће мени да поклони. (*оду сви*)

ПЕТА СЦЕНА

СОБА КРАЉА УРОША

Краљ Урош и Јакшић

УРОШ

Зло се дигли и зло намерили,
'Оће мене стара да уцвеле. —
Јеси л' сине Јакшићу јуначе,
Јеси л' другу полу сакупио,
Другу полу, што за мене дише,
Што за мене и за правду живи,
Јеси л' посла' злотвором на сусрет,
Да ме бране, земљу да одбране?

ЈАКШИЋ

Јесам Краљу светли Господару
По милости твоје заповести.
Ја сакупих другу полу Срба,
И ја посла' оружане Србе,
И ја посла' на одбој јунаке.
Што ће стати неправди на сусрет,
И ја посла' Дамјана Војводу.
И још с њиме Ситничича Здравна,
Храбре српске соколе на гласу,
Да предводе твоје бранитеље.

УРОШ

А ти сине остани код мене,
Да ми будеш совјет у невољи.

ЈАКШИЋ

Светла Круно, а мој Господару!
Неће тебе Јакшић оставити,

Док последње траје овде крвце,
У овима жилицама верним.

УРОШ

Јеси л' звао на сабор сердаре,
И велможе наше заостале.
И кнезове из државе целе.
Да се с њима совјетујем тужан,
Што ћу чинит' у садашњој беди.

ЈАКШИЋ

Јесам Краљу, светли Господару!
Ја написах књиге брзоодне,
И ја посла' свуда на све стране.

УРОШ *брижно*

Јошт ми и то уреди јуначе.
Нек је Призрен на одбрану справан.

ЈАКШИЋ *поклони се*

Одма' — — —

УРОШ

— — Опет натраг дођи.

ШЕСТА СЦЕНА

КРАЉ УРОШ САМ

(замишљено, брижно хода по позорју)

УРОШ

Радује се у мунама мајка,
Радује се када роди сина,
Што је на свет човека донела. —
Радује се чеду и родитељ —
То га снажи и негује нежно,
Не зна тужан на што оно рани.
Ето моје туге и невоље,

На што сам се деци радовао,
 Да ме гони у година седи,
 Кад ми тело потребује мира. —

— — — — —
 Дакле иду моји гонитељи! —
 Драгутине! — — — —
 — — Ти несрећни сине! —
 Твој поступак са невиним старцем
 Вопија ће Богу истиноме. —
 Тешко теби и твоме потомству! —
 Жао ми је поданика бедни —
 Ах пролета судбо човечија. —
 Верни моји! — — —

— — — И мили до века.
 Ви сте срцу тако моме близу,
 Ка' и моја та судбина горна. —
 Шта разгласи то проклето дете,
 Да сам сада памећу оман'о. —
 Омануо ти сурови сине! —
 Да то човек учинити може,
 Што но чини са мношвом моје дете! (оде)

СЕДМА СЦЕНА

КАТАРИНА САМА

КАТАРИНА

(у путничком оделу брижна)

Сад разумем шта се беседило
 При ономе дрву јаворову.
 Сад разумем ондашњу невољност.
 Драгутине, мили Господару!
 Зашт' остави мене овде саму? — —
 Ја без тебе немам мирна санка. —
 Гди је сада мило добро моје? —
 Далеко! — — — —
 Силе неба нека тебе прате,
 И нека те здрава и весела

Опет мени у наручја врате.
 Нека тебе мили Господару
 Нек доведу мени кунавици,
 Да те ово срце кукајуће
 Што за тобом само куца верно
 Опет мирно загрлити може. —
 Страшна ноћи тавна ти си пушта,
 Тавна ти си и ужасна за ме!
 Не смем више у самоћи овде
 Очекиват' судбину будућу.
 Теби идем драги Господару,
 Да у твоме сојуженом стану
 Равне с тобом чекам одсудности.
 Макар она и противна била.
 Лакше ћу је с тобом поднјосити. *(оде)*

ОСМА СЦЕНА

ЈАКШИЋ, УРОШ гледајући сабљу

УРОШ

Сјајна сабљо, сјајна дино моја!
 Доста си се насекла јунака,
 Ал' јунаке из туђих земаља,
 А сад мораш и Србље да сечеш,
 Сеци само без разлике сване,
 Не питај га ко је и како је;
 Ако дише суровом неправдом,
 Није Србљин но отровник света,
 Кога мачем истребити ваља.

ЈАКШИЋ

Пусти мене светли Господару,
 Да ја пођем нашем табору.
 Да ја манем бритком сабљом мојом,
 Бритком сабљом и десницом руком.
 Да ја гоним те наше крвнике.

УРОШ

Ко ће са мном беседити сине?
 Ко ће мени бити на совјету?
 Ко ли са мном бити у Сабору?

ЈАКШИЋ

Твоја воља заповест ми света!

ДЕВЕТА СЦЕНА

РАДОВАН, ПРЕЂАШЊИ.

УРОШ

Шта је слуго верни Радоване!

РАДОВАН

Скоротеча из табора нашег!

УРОШ

Нена уђе!

Јакшић

(трчи к' вратима и отварајући врата)

Среће одсудниче!

(Скоротеча уђе, а Радован оде напоље)

ДЕСЕТА СЦЕНА

УРОШ, СКОРОТЕЧА, ЈАКШИЋ

УРОШ

Накве гласе носиш из табора?

Јесу ли се војске угледале?

И јесу л' се војске удариле?

СКОРТЕЧА

Ја сам донео из табора гласе.
Ал' су гласи тужни и жалосни!

ЈАКШИЋ

Казуј брзо шта је и како је.

СКОРТЕЧА

Војске су се ноћас саставиле.
И снажно се једма удариле.
Но је силна у Драгога војска:
Силни српски славни витезови,
Одабрани коњи и јунаци.
Што је боље и снажније Краљу
То је тамо с Краљевићем Драгим.
Силна сила од Мађарска Краља.
Нагрнуше на одбрану нашу.
Не могоше наши да и' уставе,
Но се клаше и секоше сву ноћ,
Целу ноћцу и до зоре плаве,
И до зоре и до бела данка
Починише потоке крваве,
Онаљаше нашу земљу крвљу. —

УРОШ *брзо улази у реч*

Шта заплићеш говори ми брже,
Је ли моја надвладала војска?

СКОРТЕЧА

Сва је наша изгинула војска,
Сва је пала на месту крвничком,
Ту погибе Дамјану Војвода,
И с њим паде Ситничкићу Здравко,
И остали многи бранитељи,
Што су пошли тебе да одбране.

УРОШ

Ху проклето име човечије!
Јадни роде шта си дочекао!

СКОРОТЕЧА

Гди погибе војска Дамјанова,
 Ту су многи остали јунаци,
 Више с наше него с њине стране,
 Бранећ' Краља свога Господара.
 Гди текоше потоци крвави,
 Ту погибе Ситничићу Здравко,
 Ту падоше и многи крвници:
 Ту остаде Соколов Новаче,
 Од старина рода племенита,
 И остаде Владимиров Раде.
 Славан јунак, славан од постања.
 А Драгутин победитељ пређе
 Преко силе закраних јунака,
 Преко тужних потона крвави',
 Пређе Драги и ево га амо
 Ка престолном похитио граду
 Са великом свитом одабраном.
 На глави му, круна владанија
 И на њиме господско одело.
 Пред њиме се поклонио народ,
 И њега је припознао Краљем,
 И још виче радосно из гласа,
 Бог да живи Драгутина Краља.

УРОШ

Бедан народ заблудио јано.

ЈАКШИЋ *гризећи се*

Да је пакао сад у мојих руку. —
 Светла круно српски Господару, *(брзо, жарко)*
 Да оседлам коња од мејдана.
 Да повучем сабљу припасану,
 Да учиним јуриш у крвнине
 Да потучем, што се потућ' може,
 Нека нема и мене на свету,
 Кад завлада неправда са светом.

УРОШ *жалосно, клонуто*

Све пропало! — — — —
 Окани се крви проливања,
 Немој у луд' обарати Србље,
 Над судбину не мож'ш оставити.

ЈАКШИЋ

Пусти мене светли Господару.

УРОШ

Жао ми је блудне србадије.
 Камо срећа и камо памети,
 Да их нисам посла' на одбрану.
 Ху проклети они помишљаји.

ЈЕДАНАЕСТА СЦЕНА

РАДОВАН, ПРЕЂАШЊИ

РАДОВАН

Сад дођоше три четири сердара
 На позвани заповеђен Сабор.

УРОШ

Три четири само велиш, слуго?

РАДОВАН

Јесте тако!

УРОШ

А невоље моје!
 И ти су ме данле оставили? — —
 Нека иду у саборне дворе. *(Радован оде)*

ДВАНАЕСТА СЦЕНА
ПРЕЂАШЊИ БЕЗ РАДОВАНА

УРОШ *клонуто*

А ти сине, верно крило моје
Позатварај напје од града.
Још се брани, док се бранит' можеш,
Ал' поштеди крви и јунака.

ЈАКШИЋ

Хоћу одма' светли Господару. *(оде)*

ТРИНАЕСТА СЦЕНА

УРОШ САМ

Сад ми иде — — — —
— — — не знам шта да кажем!
Непријатељ! — — — *(тужно)*
Моје дете, бедан Драгутине!
Непријатељ стара оца твога?
Нарушитељ мира и покоја? —
Ти на мене крвну дижеш руку? —
Е да мислиш бити и убица? —
Ху несрећни ти на земљи сине!
Несрећнога мене родитеља! —
Блудни сине! — —
Јесу л' ово твоја намерења? —
Канда моје срце родитељско
Ово грдно осећа убиство.
А убиство од рођена сина?
Е да ли сам теби Божје благи
Вопијућа учинио греха,
Да на мене ове шиљеш казне,
И мучења срцу очевоме?
Ил' је тебе ова земља худа
Тако силно разгневила творче,

Да по њојзи пролива се крвца
 Све од својих одраслих синова?
 Ја сам твоје свете заповести
 По могућству сила човечијих
 По совести свето испуњавао;
 Ова земља, ова мати тужна,
 Што ти рађа децу искрениту,
 Не знам чим би заслужила јарост,
 И каштиге ове твоје страшне? *(хода по позорју)*
 Ја ћу теби сине Драгутине —
 Ха проклета имена међ' људима!
 Шта? — — — —

Проклет био куд одио сине
 Пожелио мира и покоја. —
 Невољан ти по хиљаду пута
 Невољан ти овај живот био! —
 Сладост санка пожелио лепа. —
 Злочинства те мучила једнако
 И кунавна гробу допратила. *(хода по позорју)*
 Ако овде дочекам крвнике
 И синове заслепљене српске,
 'Оће мене стара родитеља
 Још мучењем уморити тужна.
 Те ће моје заблуђено дете
 Још у веће увалит' се грехе. —
 — — — —

Избећи ћу ја суровост вашу,
 Да немате прилике проклете
 Већма Бога разгневити свога. — *(тужно)*
 Мила моја постојбино стара!
 Мили двори славних Немањића,
 У вама сам поживио лепо,
 У вама сам поживио мирно,
 Да вас мојом не онајам крвљу
 Ја вас сада остављам на веки.
 Ви примите мога Драгутина.
 Тешите га у невољи блудна,
 Кад се сети шта је починио.
 Збогом остај Српска круно дична,

Збогом дико владатељства Српска,
 Нећеш више моју дичит' главу.
 Ти си крвљу дошла Драгутину,
 У срви га и остави тужна.
 Збогом моји поданици мили
 Вама праштам, — — —
 — — — — ви сте заблудили
 Ви не знате шта сада чините.
 Ја вам праштам. — —

— — — —
 Ја ћу поћи у пустињу пуну,
 Нек се не зна да сам у животу.
 Презираћу цело човечанство,
 Јер је ово несрећно створење. *(ужасно руку на очи метне)*
 Син на оца бесно диже руку,
 А поданик не зна за заклетву.

(Радован утрчи)

ЧЕТРНАЕСТА СЦЕНА

РАДОВАН И КРАЉ УРОШ

РАДОВАН

Светла круно славни Господару!
 Ево теби гласа несрећнога;
 Бунтовници с Краљевићем Драгим
 Већ су овде под Призреном градом.

УРОШ брзо

Сад већ нема више заносења.
 Само брзо намереној цели. *(оду)*

(Позорје се промени у Сокак града Призрена. Чују се трубе и ларма војника. Јакшића држи слуга Добрислав)

ПЕТНАЕСТА СЦЕНА

ЈАКШИЋ И ДОБРИСЛАВ

ЈАКШИЋ *са голом сабљом у руци*

Не дајте се српски витезови *(гледајући међу кулисе)*
 Браните се до последње капље,
 Бранећ' верно праведнога Краља
 Покажите српству постојанство.

ДОБРИСЛАВ

Деца плачу мили Господару,
 Твоја љуба иште благослове.
 Врат' се дома испуни прошење,
 Па се врати опет на одбрану.

ЈАКШИЋ

То је доцкан! — — —
 Окани се мене Добриславе — — —
 Опште благо моје превозлази. *(час пође у напредак
 час натраг, брзо говори)*
 Ја бих пошао по дужности светој. *(чује се звука ма-
 чева и трубе јасније)*
 Ха, ужасни часу! — —
 Да сачувам мога Владатеља,
 Да сачувам мога Господара,
 Да га узмем у моје окриље,
 Да не дође у крвничке руке,
 По његовом захтевању светлом.
 Остај овде Добриславе слуго,
 Да ми знадеш нас'ти догађаје *(оде)*

ДОБРИСЛАВ

Залуд твоје силе усиљаваш,
 Крвници су већ у нашем граду —
 Та ево их већ иду овамо.
 Чувај твоју кожу, Добриславе,
 Уклањај се са пута војничког. —

Само мени милост да поклоне. —

Слатна мајно помози ми сада. —

Ху! — — — — *(стреса се)*

Већ ме од страха тролетница тресе. *(Док он ово говори долази војници с виком и лармом. Драгутин на победоносним колима војници иду уредно, марш свира банда. Кад дођу на сред позорја спусте Драгутина. Сердари се клањају)*

НАРОД *вече у глас више пута*

Бог да живи Краља Драгутина! *(Драгутин замишљено стане)*

(З А В Е С А П А Д А)

ЧЕТВРТО ДЕЈСТВО

ПРВА СЦЕНА

ЈАКШИЋ И ДОБРИСЛАВ

ЈАКШИЋ *замишљено*

Куд одоше ти зликовци худи?

ДОБРИСЛАВ

Великоме од Сабора двору?

ЈАКШИЋ

Брже боље од Сабора двору?
Одвећ нагли младина од Краља
Добриславе, моја верна слуго,
Иди брзо те сазови мени
Све Велможе наше Краљевине,
Што су дошли на Сабор ювамо.

ДОБРИСЛАВ

А гди су ти те Велможе твоје?

ЈАКШИЋ

У саборним сакупљеним дворима!

ДОБРИСЛАВ

Нема тамо нигди ни једнога.
Све с' разбегло, кад је разумело,
Да Драгутин улази у Призрен.

ЈАКШИЋ

И ни једнога у саборном двору?

ДОБРИСЛАВ

Ни бар једног, драги Господару!
На капији беше Великаши,
Новог Краља онде дочекаше.
А Краљевић у оделу сјајном
Гордељиво поред свију прође.
Они редом поклонише главе
Поклонише до земљице црне.

ЈАКШИЋ

И они се њему поклонише? —
То су људи срца лисичија.
А ја за њих себе да жртвујем?
Даље сасвим што с' стрепљење зове!

ДОБРИСЛАВ

Господару племенита снаго!
Пази добро, опасност је близу:
Ти не можеш дати препетија
Драгутина приврженој снаги.

ЈАКШИЋ *јасно и жарко*

Док је мене, и на мени главе,
Што је право, за право ћу звати.
А неправди остајем противник,
И сад, на век, и до гроба мога. —
Чу' ли' мене Добриславе слуго!
Отићи ћу право до Сабора,
И казаћу томе младом Краљу
Шта ми лежи на срцу кукавном,
Казаћу му, шта је починио

На срамоту рода и народа,
 И његова стара родитеља.
 И казаћу свима Велможима.
 Да су праве кукавице светске,
 Што кукају, кад је лето само,
 А у зиму сакривају гласа. *(Поћу да иду, пред њих из-
 лази брзо Мучевић с војницима)*

ДРУГА СЦЕНА

МУЧЕВИЋ, војници и пређашњи
*(Јакшић се врати, намрштен, ћути. Добрислав бежи
 око кулиса)*

ДОБРИСЛАВ у себи
 Само мене не дирајте људи.

МУЧЕВИЋ

Заповеда Драгутине Краљу,
 Да ми дадеш скиптар владенија,
 Да му носим и предам у руке,
 Да у целом светлом украшењу
 Први сабор празновати може.
 Јошт је даље наложио Краљу,
 Да се ниси данас усудио
 У саборним указати с' дворма.

ЈАКШИЋ *презрително, јаросно*

Ајд' одатле бедо и неверо. —
 Кажи твоме Драгутину Краљу,
 Да ја нисам срца лисичија —
 Да ја нисам земље издајица —
 Да ми није изветрила глава.
 Да по теби једноме ајдуку
 И ћидији земље арамбаши
 Драгоценост Краљевине шиље.

МУЧЕВИЋ

Не будали Јакшићу јуначе!

ЈАКШИЋ

И јошт кажи Драгутину Краљу,
 Да ће Јакшић јунан од Чечана,
 Ово сјајно Краљевине благо,
 Док у њему српска тече крвца
 И бранити и чувати снажно. —
 Кажи томе гонитељу правде,
 Да ће ово Краљево унарашеније
 У подкриљу заостати моме.
 И да само праведноме Краљу
 Великоме петом Господару
 Остарелом Урошу ћу дати. —
 Кажи твоме тиранину Краљу,
 Да си худо под небом створење,
 И невера проклетиња људска.

МУЧЕВИЋ

Имаш ли ми јошт шта поверити?

ЈАКШИЋ

Кажи твоме Драгутину Краљу,
 Да те ваља лишити са света. —
 Иди нујо из очију мојих,
 Док ти нисам показао пута.

МУЧЕВИЋ

И јошт беснише Јакшић кунавни!
 Ниси више поглавица прва,
 Ја сам данас до Краљевог трона,
 Јошт се данас теби смркнул мора. *(оде)*

ТРЕЋА СЦЕНА

ЈАКШИЋ И ДОБРИСЛАВ

ЈАКШИЋ брзо

Добриславе моја верна слуго!
 Spreмај брајно што се зове драго,

Па ми води жену Радосаву
И поведи моју децу милу
Управ' слуго на Котару равну.

ДОБРИСЛАВ

Без тебе се плашим путовати;
Јер се бојим и у срцу зебем —

ЈАКШИЋ *отварајући врата собна*
Радосава! — — — —

(на Добриславу)

— — — — Плашљивицо худа!
Да ме нећеш више угледати?
И баш зато, што предвидим тугу,
Зато 'оћу, да уклоним љубу,
А и с њоме и дечицу моју.

ЧЕТВРТА СЦЕНА

РАДОСАВА И ПРЕЂАШЊИ

ЈАКШИЋ

Судбина је одсудила љубо,
Да се данас ево растанемо —
Не судбина, но зликовци људи.

РАДОСАВА

У невреме да се растанемо?
У невреме, над старост приспева?
Шта ће твоја дечица нејана?

ЈАКШИЋ

С тобом поћи на Котару равну!

РАДОСАВА

Господару, мило добро моје!
Ајде с' женом и дечицом твојом.

ЈАКШИЋ

Чест ми жено не допушта поћи.
 Ја сам овде са заклетвом везан
 За Уроша остарела Краља
 Сва могућна покушати средства.

РАДОСАВА

До тога смо за жалосна дошли?
 Камо вера пре двадесет лета,
 Кад смо с' једно другом заверили,
 Да с' нећемо донде раставити,
 Док са косом смрт нас не раздели.

ЈАКШИЋ

Немој жено са сузама твојим
 Моју судбу горну и невољну
 Јошт ми већма огорчават' пуну.

РАДОСАВА

Право — — — —
 Кад би ово срце чувствително
 Са утробом материном тужном
 Тврдо било без чувства намена.

ЈАКШИЋ

Нећеш зато постати без чувства
 Што ћеш сузе сакрити од света!
 Видиш жено, видиш љубо моја,
 Ја сам човек од четрест лета,
 У онима душо годинама.
 Кад тек човек осећати знаде,
 Шта је живот на овоме свету.
 Али веруј а тако ми сунца,
 Проклео бих и децу и тебе
 Кад би жено иснали од мене,
 Да ја бенством с вама из Србије
 Заостала лета у старости
 Сад срамотом окаљам на веки!
 Јошт једанпут — — —

— — — — послушај ми речи!
 Да ме дужност а заклетве свете
 И верности тврдо постојанство
 На Урошу петом Господару
 До тавнога да допрати гроба. *(ћутање)*
 Spreмај брзо, Добриславе слуго,
 Spreмај брзо, све што брже можеш.
 А ја идем на саборним двор'ма
 Да помогнем отечеству бедном
 Чиме јоште и помоћи могу. *(улази с војницима Моровић)*

ПЕТА СЦЕНА

МОРОВИЋ С ВОЈНИЦИМА И ПРЕЂАШЊИ

МОРОВИЋ

Насиља и крви заштеди.
 Пођи са мном на саборним двор'ма
 А пред лице Драгутина Краља. —

ЈАКШИЋ

Није нужно твоје позивање
 Од давна би тамо Јакшић био,
 Али — — — — —
 Зна јуначе крви најамниче,
 Да је Јакшић гонитељ неправде,
 И да так'ве кунавице људске
 Ја презирем Моровић свагда. *(Добриславу полагао)*
 Сачувај ми дечицу нејаку,
 Сачувај ми моју верну љубу. *(јасно Радосави)*
 Збогом љубо! — — — — —
 — — — Збогом Добриславе. *(оде). Моровић и војници прате га)*

ШЕСТА СЦЕНА

РАДОСАВА И ДОБРИСЛАВ

РАДОСАВА

Што ћу сада сиња кунавицо!
 Шта ће самац учинити бедан
 Против силе толиких крвника —
 Што ћу сада створитељу благи!
 Тужна, јадна и до Бога мога —
 Зашт' по њега да дођу војници? —
 Нису њега одвели у Сабор —
 — — — Владанове речи!
 Ој Јакшићу, ој племићу славни!
 Ој Јакшићу, драго добоо моје,
 С чим' с' доброта награђује твоја?
 Са тавницом неправедном тавном!
 Шта ћу јадна ја без тебе сама?
 Што ли наша дечица куавна?
 Теби идем мили Господару,
 Теби идем у тавницу тавну,
 С тобом скупа да несрећу делим.

ДОБРИСЛАВ

То не чини драга моја Госпо.
 Стани мало, те послушај мене,
 Пустите мене на саборним дворма,
 Да ја видим шта се тамо ради.

РАДОСАВА

А ти пођи, брзо Добриславе,
 Брзо пођи, брзо натраг дођи. *(пођу, пред њих излази
 Владан и Радосаву врати)*

СЕДМА СЦЕНА

ВЛАДАН И РАДОСАВА

ВЛАДАН

Куд си пош'о брзо иди слуго. *(Радосави)*
 Врат' се натраг Јакшићева љубо!

Не бацај се у већу опасност.
 Ослони се на праведна творца,
 По заслуги Бог ће наградити.
 Што је коме судба преправила
 Временом ће испунити цело.

РАДОСАВА

Ово тужно срце заплашено
 У стању је сачувати мирно,
 Само твоје тешење преблаго. —
 Иди тамо бранитељу правде,
 И избави господара мога,
 Доведи га у наручја моја,
 Ево теби сво наше имање.
 Нек ти онда моја деца мала
 Ту награде искрености љубав.
 О! Веруј ми пријатељу стари
 У овима малим жилицама
 Тече крвца чиста благодарна.

ВЛАДАН

Судбине су силе чудновите;
 Она често испуне прошења
 Праовита мутна човечија.
 И чудна су судбе намерења;
 Испитује срце човечије,
 Највећа му надшто блага даје,
 До највише среће га узвиси,
 Зато, — — — — —
 Кад окрене лице наопако,
 Да несрећу грђу нанесе му.
 То предстоји и овим крвником!
 Што је срећа већа и сјајнија,
 То ће пропаст бити погрднија.
 Остај дома Јакшићева љубо,
 Остај дома са дечицом твојом,
 Остај дома, не бен' у Котаре;
 Што судбину искусиш противну,
 Божја воља тако 'оће света. *(утрчи Радосава)*

ОСМА СЦЕНА

ДОБРИСЛАВ И ПРЕЂАШЊИ

РАДОСАВА

Шта је казуј добри Добриславе?

ДОБРИСЛАВ

Свакојана чуда и понора:
 Нестало је Великога Краља.
 Побегло из Призрена града.
 Па се не зна куд се уклонио,
 Сад одоше све широм војници,
 Да га траже и доведу амо.
 А Драгутин седи у Сабору
 У Краљевском трону великоме,
 И наредбе нове заповеда.

ВЛАДАН

Мили Боже, мили створитељу!
 Подај старцу добра хранитеља,
 Који ће га данас сачувати,
 Да не дође до руку крвнички,
 И избави добра Владатеља,
 И избави мога Господара.
 Ову радост подај срцу моме,
 Ову једну мојим седим влас'ма,
 Па онда ти одма идем мирно
 У обитељ, гди блажени живе.
 Онда ове моје старе руке,
 Да не гуше заслепљене Србље,
 Онда нећу крви проливати. —
 Одвешћу их пред народа лице,
 Нека онде пред народом целим
 Припознаду, али са најањем,
 Да су били издајице Краља.
 И невере отечества свога,
 И убице толиких јунака.
 Онда Боже, онда добри творче,
 Кад награду по заслуги приме,

Над се миру Србија поврати,
Над зликовци разкају се јавно,
Онда Боже и ти опрости им.

РАДОСАВА

Је ли тамо Јакшић Господару?

ДОБРИСЛАВ

Јесте тамо Радосава Госпо.
Њега Госпо гвожђем окована
Одведоше у тавницу тавну.

РАДОСАВА *плачно*

Ха паносна ти судбино горка! *(брзо)*
Шта ћу Боже? — — —
Нек и мене сад окују с њиме. *(оде)*

ВЛАДАН *идући за њом*

Стани Госпо! — — — —

Стани — — — — — *(оде)*

*(Позорје се промени у Велику салу, где на престолу
седи Драгутин, око њега сердари, око трона стража.)*

ДЕВЕТА СЦЕНА

ДРАГУТИН У САБОРУ

ДРАГУТИН

О Сердари српски Витезови!
Ви сте мени а пред лицем света
Са торжеством заклетву предали,
Да 'оћете мени вашем Краљу
Са верношћу и са послушањем
И у нужди и у свакој беди
На услуги и на подворењу
У помоћи свакој бити јавно.
Да 'оћете сваког душманина
Без разлике рода и племена,

Ко би мени и овоме трону
 Славних мојих деда Немањића
 На заповест био непокоран,
 Који би против моје воље силне
 Или делом или словом иш'о.
 Са овога уклонити света. —
 Ја вас питам сада моји верни,
 Је ли Јакшић Сердар од Чечана
 Чрез његову непокорност горду,
 И чрез оно увређење срамно
 Прођу мене и Краљевска чина —
 Је ли Јакшић, овај сердар луди
 Заслужио Краљева стрпљења.
 И милости превелике моје? —
 — — — — —

Ви ћутите? — — — — (Вујица који до њега стоји на
 уво му шапће нешто, као да га подбуњује)

Желите ли ви синови српски,
 Желите ли витезови српски,
 Да вас одсад са престола овог
 Кано отац милостно погледим?
 То презрите са мношвом у сојузу
 Ову горду, непокорну главу,
 И сурова Јакшића Крвника.

ВУЈИЦА

Нек га нема на овоме свету.

ПРВИ СЕРДАР

Што је право чинити желимо!

ВУЈИЦА

То је право! — —

ДРАГУТИН

Заповедам, да ми сваки од вас
 О Јакшићу душманину моме
 Заслужену одсутност иснаже. —
 Говорите, којом гадном смрћу

Којом смрћу да умрети мора? (*сердари међу собом мумлају*)

ВУЈИЦА

Нека рани птице гавранове!

ПРВИ СЕРДАР

Свирепо! — — —

ДРУГИ СЕРДАР

Безчовечно! — — —

ТРЕЋИ СЕРДАР

Душмански! — — —

ДРАГУТИН

Шта? Ви ћутите? — —

На очима читам вашим јавно

Написано несогласје само.

И ја видим на вашем облику,

Да још ваша срца лицемерна,

Да још дишу за мог оца стара! —

Јошт ја читам и очима гледим,

Да желите Владаније старо,

Владаније будаласта Краља,

Као што је оца мога било. —

На овоме срцу праведноме,

На овоме, што истинито дише

За сердаре и за земљу целу,

На овоме срцу истиноме

Лежи благо српско написано. —

Говорите дакле — — —

Је ли Јакшић она крвна глава

Заслужио смртну чашу горку?

ВУЈИЦА

Јошт одавна Светли Господару!

МОРОВИЋ у себи

Ах!

ДРУГИ СЕРДАР

Поштеди нас Владатељу светли.

ДРАГУТИН *срдито*

Та говори ти у име свију. (*сердари опет мумлају*)

ТРЕЋИ СЕРДАР

Јошт се нису научили Србљи
Неправди се поклањати слепо.

ДРАГУТИН *јаросно*

Шта? — — — —

Чуше л' добро верне уши моје?
Ха, невере! Је ли то заклетва?

ТРЕЋИ СЕРДАР

Испуни нам сад прошење благо,
И поклони слободу јунану.
Невином Јакшићу Сердару.
Опрости му вел'кодушно речи,
С којима је тебе увредио
А бранећи верно Господара,
Господара владатеља Краља,
А бранећи верно очевину
По дужности вере и заклетве. —
Онда можеш срца придобити
Свију овде стојећих Сердара. —
Онда мене да угледаш прва
Пред престолом величества твога,
Који ће ти срцем и душом
Свана блага желит' овог' света.

ВУЈИЦА

Шта сујетне трошиш овде речи.
Светло лице Српски Владатељу!
Употребѣ силу чина твога.

ДРАГУТИН

Да познате силу озлобљења,
И ту силу увређена Краља;

Да имате пред очима пример,
 Јошт се данас њему смркнут' мора. —
 Доведите Јакшића овамо. (*Моровић одлази*)

ТРЕЋИ СЕРДАР

Светли Краљу Српски Господару!
 Сачувај се од јарости брзе,
 Да те неће позно раскајање
 До безумља довести суморног.

ВУЈИЦА *јаросно*

Да ти неће твоје безобразје
 Немилости навући невољне.
 Ано ти је твоје срце худо
 У жалости за Јакшићем гордим,
 А ти дај се њиме у дружини
 О дрвету обесити срамну.

ТРЕЋИ СЕРДАР

То је смело од тебе Вујице!
 Зар јунаци и храбри Војници
 Са том гадном умирају смрћу?

ВУЈИЦА

То је посао немила целата,
 Нек те смакне са овога света
 Ја не марим, како њему драго. (*чује се звецнање
 ланаца*)

ДЕСЕТА СЦЕНА

*МОРОВИЋ, ПРЕЂАШЊИ, ЈАКШИЋ У ЛАНЦИМА,
 СТРАЖА*

ЈАКШИЋ

Шта ћеш са мнош неправедни Краљу? —
 Шта ли твоји притворни Сердари?

ВУЈИЦА

Јесте л' чули ви господо српска?

ДРАГУТИН

Јакшић! — — — —
 Противниче Краљевања мога,
 Противниче наслеђа мога,
 А престола славна Немањића.
 Ти си иш'о делом незаконим
 Против мене против' лица мога,
 Бесчастио ову круну дичну.
 Од овога ока магновења
 Ниси Сердар Јакшићу крвниче
 Него роб — — — —
 У народу да те так'ва нема,
 То ти живот ја смрти предајем.

СЕРДАРИ *са осветом*

Неправедно! — — —

ВУЈИЦА

По заслуги! — — — (у себи)
 Да је влада у рукама мојим
 Већ би досад птице те кљувале.

ДРАГУТИН

Моровићу моје верно крило
 Ти га предај целату у руке,
 Нек му скине са рамена главу.

ЈАКШИЋ

Тешко земљи с таним Владатељем.
 Недоумни Краљу! — — —
 Знаш ли Краљу шта је твоја дужност?
 Познајеш ли чувства човечанства,
 И живота човечија драгост? —
 Жени 'оћеш да убијеш мунжа?
 Деци 'оћеш оца да убијеш?
 Ти? — — — —
 Што си крађом круну придобио,
 И убиством земљу овладао? —
 Неправедним 'оћеш мене путем

Са овога да преселиш света?
За Уроша петог Господара
Ево мене готова умрети.
Боље Јакшић и умрети знаде
Нег' Драгутин земљом управљати. (Оде)
(Моровић за њим. Вујица му нешто на уво говори)

ЈЕДАНАЕСТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ ЈАКШИЋА

ДРАГУТИН

Сад сте чули српски поглавари. (Ћутање сердари се договарају)

ПРВИ СЕРДАР

Светла круно Владатељу драги!
Твоју милост нама не одреци;
Једно благо испуни прошење,
А прошење твоје земље целе.

ДРАГУТИН

Нек вам буде испуњено силно!

ПРВИ СЕРДАР

Молимо те љубимо ти скута,
Нашег старог мила Владатеља
Не остави у старости бедна.
Подај њему слободу предрагу.
Не гони га, нит га више тражи,
Већ му подај царско уживљење
Јошт за ово остало му време.

ДРАГУТИН

То је моја брига и уредба!
Ја сам њему у Дурачу граду
Наместио за живљење дворе,
Тамо мирне нек проводи дане.

ДВАНАЕСТА СЦЕНА

СЛУЖИТЕЉ, ПРЕЂАШЊИ

СЛУЖИТЕЉ

Радосава Јакшићева љуба
Милост проси и приступи амо.

ДРАГУТИН

Радосава Јакшићева љуба?
Шта ће она? — — —

ВУЈИЦА

Теби уши да напуни тугом!

ДРАГУТИН

Нема посла нити места овде,
Ти јој кажи да је удовица.

ВУЈИЦА

Јакшић мора јошт данас умрети,
Ма јестетство овог малог света
Ма јестетство противу стојало. —
Милостиви светли Господару!
Прислушај је, да је познаш само,
Допусти јој пасти на колена
При ногама при престолу твоме,
Па ти чини што си одсудио.

ДРАГУТИН

'Оће срце моје умекшати.

ВУЈИЦА

Та опасна није више она,
Нежности су прецветале њене. —
Да је она пролећних година
Када сам је познавао младу,
Кад сам њену лепу белу руку
А за мене просио у оца.

Онда — — — —
 Онда бих ти и ја советов'о.
 Да јој лица не угледаш красна. —
 А сад желим да је видиш само,
 Како жена Јакшићева горда
 При ногама Твојима јауче,
 Како кука, како се превија.

ДРАГУТИН

Може доћи — *(служитељ оде, Драгутин Вујици говори)*
 Ти остајеш мени до колена.

ТРИНАЕСТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ, РАДОСАВА

ДРАГУТИН

Твоје жено какво је прошење?

РАДОСАВА

Да запитам тебе суровога
 Каква права теби владу дају,
 Да ме чиниш удовицом тужном?

ДРАГУТИН

Гордељиво — — —

ВУЈИЦА потајно

Со тим брже мисли да попусти, —
 Да јој само одговоре кратке.

ДРАГУТИН

И јошт даље шта ти је прошење?

РАДОСАВА

Смртну чашу теби да предснажем.

ДРАГУТИН

Шта је то? — — — —

РАДОСАВА

Зар се плашиш ових мојих речи?
 Малоумни Драгутине Краљу!
 Који земљу опустошит' знадеш,
 Који мене правиш удовицом. —
 Да здрава ми и дична јунака,
 Кад га једна жена слабомоћна
 На самртни конац опомиње,
 Он се плаши и већ дрхће тужан.
 Да како ћеш нукати нукавче,
 Нада будне смрт са косом силном
 Ал' пред тобом, ал' у теби самом?
 Како ће се очи крвожедне
 На све стране окретати пусте,
 Кад не виде другог пута мирна
 Кроне гроба и вечности саме?
 Како ли ће та хадова душа,
 Кад с' избави од твојега тела,
 Јаукати и стењати горно,
 Кад у друштво оно лепо дође,
 Гди проклети тугујући блуде? —
 Тамо Краљ Драгутине крвни!
 Тамо ћеш се болан нагледати,
 Како небо казне шаље праве. —
 „Од овога горе на небеси
 Учи права одсудија дават'.”

ДРАГУТИН

Иди жено испред лица мога.

ВУЈИЦА *потајно*

Само пусти нек се изговори
 Јошт се и њој данас смркнут' може.

РАДОСАВА *смеје се горко*

Ха! ха! ха! — — — —

Луда? — — — —

— — — Краљу! ја бих луда била?

Зар код тебе, то се лудост зове,

Над с' говори о награди страшној,

О награди и казни страшној,

Или мислиш ти судијо худи,

Да од тебе могућнијег нема? —

Кад би знала Радосава тужна

Дја би мисли ово твоје биле!

Ја бих спомен оставила дивни,

За које би после сто лета

Оно мени блапородно било! *(извади нож)*

Јошт у овом она магновењу

И пре гроба мог Јакшића верна

Послала бих тебе нечовека,

И злодела напред суду страшном.

ДРАГУТИН *полагано у потаји*

Ужас мене напада проклети!

ВУЈИЦА

На мом челу зној самртни ладан.

РАДОСАВА

Но будући, да ја добро знадем,

Да награду ти избећи нећеш,

Зато нећу — — — —

То бих могла, над бих хтела само,

Сад бих могла — — — —

Ништа мене од тог не одвраћа.

„Ти си човек оптерећен грехом,

Сама савест нек те мучи бурно,

Зато нећу тебе да убијем,

Милоснија од такова краља". *(плаче)*

Ти убијаш мога верна мужа,
 Трпељиво ја подносим бедна,
 Ја подносим моје деце ради.
 Ваљда нећеш тако суров бити,
 Да ћеш и њих гонити крваво,
 Кад им буде и отац и мајка
 Кад им буде у гробу лежаа.
 То ми само ти обећај краљу,
 То једино испуни прошење.

ВУЈИЦА *тајно*

Сад је попустила — — —

РАДОСАВА

Ја те молим моје деце ради. —
 Ах, молити? — — — —
 — — — Ја молити крвна
 Неправедна Драгутина краља!
 Кога ваља небо да презире.
 Свемогући оче створитељу!
 Свемогући саслушај ми клетву,
 И поткрепи твојом силом силном! (*гром, Радосава се
 уплаши*)

ВУЈИЦА

Ха! — — —

ВЛАДАН

Јадове му жарке пошљи жеђи,
 А помоћи сви му отказали!
 Онда! — — — — —
 Када будне на самртном концу,
 Све јунаке, што су погинули,
 Погинули због њега крвника,
 Онда скупа угледао их редом.
 А њихове преблажене душе
 Са крвавим свећама у руци
 На оном те дочекале свету!
 Увидео паклене чељусти —

Очајна наслуш'о се гласа,
 Очајни, у аду проклети!
 Онда Боже! — — —
 Кад искуси сва ова мучења —
 Онда Боже кад с' понаје мирно,
 Онда и ти опрости му греха. *(Оде Владан са Радо-
 савом)*

ЧЕТРНАЕСТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ ВЛАДАНА И РАДОСАВЕ

ВУЈИЦА

Ах! — — — —

ДРАГУТИН

Е Вујицо! — — — —

— — — Како ћемо сада?

ВУЈИЦА

Смрт Јаншића колико је нужна,
 толико је притвор ове жене луде.

ДРАГУТИН

Притвор? — — — —

Народ ће се огорчити јако,
 и 'оће се на нас подигнути.

ВУЈИЦА

Владање тако заповеда! —
 Већу буну 'оће учинити
 Јаукањем против тебе јавно.
 У затвору нека виче сама,
 Нена виче и нена јауче.

ДРАГУТИН

Не сме народ против мојих сила. *(чује се труба)*
 Шта је то? — — —

ВУЈИЦА

То Јакшића бившега сердара
 На смрт воде по твом изречењу *(тихо)*
 Да видимо сад народа лице.

ДРАГУТИН *тајно*

Са прозора од куд да гледамо — *(јасно)*
 Сад можете српски витезови
 Сваки свому дому одлазити. *(сви оду)*
(Позорје се промени у сокак)

ПЕТНАЕСТА СЦЕНА

*МОРОВИЋ СА САБЉОМ У РУЦИ,
 ЈАКШИЋА ВОДЕ СТРАЖАРИ У ЛАНЦИМА*

МОРОВИЋ *окрене се натраг говорећи*
 Овде стране *сместа* похватајте.
 Од народа не пуштајте амо.

ЈАКШИЋ

Збогом земљо, збогом мили роде!
 Ти ми прости моја верна љубо,
 Да се с тобом ни опростит нећу.

МОРОВИЋ

Стој народе, нуд сте навалили?
 Да с' овамо нико не усуди. *(Оду с Јакшићем преко
 позорја)*

ШЕСНАЕСТА СЦЕНА

СТРАЖАРИ И РАДОСАВА

(Радосава са расплетеном косом истрчи и хоће за Јакшићем да иде, стражари је ухвате за руке и вуку натраг, она се отима говорећи)

РАДОСАВА у очајању

Натраг слуге пролете неправде,
Не дирајте мог праведна мужа. *(чује се где Јакшићу
збацују ланце)*

Прими молбу — — —

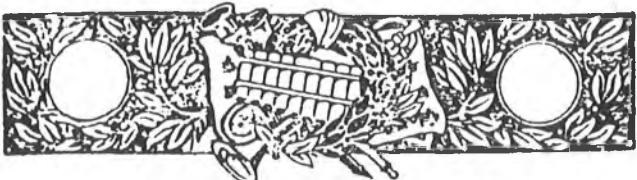
Моју молбу праведна искања.

Проклет био Драгутине краљу. *(чује се иза нулиса да
је мачем отсечена глава Јакшића)*

РАДОСАВА

Авај мени и до Бога мога.

[З А В Е С А П А Д А]

ПЕТО ДЕЈСТВО

ПРВА СЦЕНА

СОБА КРАЉА ДРАГУТИНА

ДРАГУТИН *сам*

Поданици бриге не познају,
Не познају бриге краља свога,
Они само његове радости,
А радости оне кад што мале,
Са којима он за магновење
Своје бриге растерати тражи,
Те радости они величају. —
И ја био у краљевом двору,
И ја вид'о оца краљевати,
А не знадох за те бриге страшне. —
Ја се нађех са пакленим људ'ма,
Који мени ту невољу светлу
Називаше са увеличањем,
Који мене то возбудише,
Да пожелим ово худо стање. —
Та се жеља упалила жарно,
Мене бодра пламеном полила,
У огањ ме претворила живи,
И очи ми заслепише сјајне,
Не видише та створења блага,

Само крупне светила невољна. —
Моје слуге, демонови људи,
Кад видише мене у пламтилу,
У пламтилу, и у мрежи њи'вој,
Шчепаше ме ноктима крвавим,
Одузеше све дарове умне,
И сва блага човечија чувства,
На послетку и совести гласа.
Њиховим услугама хадским,
Испуни се моја жеља мутна
Ал' потоком невиних јунака. —
Ево мене у вр' среће људске,
Ево мене на концу жељања.
Сад се опет повратише чувства,
Сад совести опет чујем гласа,
Али гласа, свагда мучитељна.
Сад ме гризе, мучи непрестанце,
Изискује од мене рачуна,
А рачуна дела суровога. —
Ха грозим се она помислити,
Што сам онда учинио блудан. —
Сад ме мучиш ти судијо тајни?
Зашт' не пусти твога мила гласа
За времена и доба проплета? —
Ја сам досад проводио дане
Преблажене и спокојне дичне,
Од кад познах круну пожељену,
Ишчезоше спокојности красне,
И радости тог живота мала. —
Сад да ми се натраг повратити: —
Тек што главу дигнем од постеље,
Ал' већ на ме чека сиротиња,
Стотинама мене нападају,
Сваки тражи задовољна суда,
И повољна одговора за се.
Ано једног задовољим правдом,
Другоме се то чини неправда.
Сузе рони, а на мене Краља,

Мене куне, и правду призива,
А ту правду пређашњег времена. —
Ето шта сам круном придобио!
Свакидашњу досаду немирну.

ДРУГА СЦЕНА

РАДОВАН, ПРЕЂАШЊИ

РАДОВАН

Два сердара велика јунака,
Мучевићу и Моровић снажни
Тебе просе Владатеља славна,
Тебе просе и приступа траже.

ДРАГУТИН

Шта ће они? — — —
— — — — Светске проклетиње! *(у себи)*
То ми лице Вујице подмунла
Сваким даном несносније бива? —
Шта ће опет посланици адски? — *(јасно)*
Нека дођу! — — — — *(плашљиво)*
— — — — Ти паклени људи!
Каква нова носе откровења,
С чиме мисле мене нападати?

ТРЕЋА СЦЕНА

ВУЈИЦА, МОРОВИЋ, ПРЕЂАШЊИ

ДРАГУТИН *плашљиво*

С чиме мени данас долазите,
С какви гласи мучити желите
Моју бедну уморену душу?

ВУЈИЦА *жалосно*

Са жалосни и невољни гласи!

ДРАГУТИН

Ха проклети ада служитељи!
Шта сте опет са мном наумили?

ВУЈИЦА *лагано*

Ништа с тобом Српски Господару! —
Нас је страшна мука обузела.
И велина невоља кунавна. *(тужно)*
Па дођосмо да те умолимо,
Да утешеш наше обе душе
Да утешеш и да нас примириш!

ДРАГУТИН

Но! — — — — *(на страни)*
То су опет адова притворства.

МОРОВИЋ

Помилуј ме твога слугу верна,
Невиноме подај опроштења.

ДРАГУТИН

Твоју верност Бог ће наградити,
И невиност он ће разрешити.
Ја сам мали, да теби јунану
На овоме утесненом свету,
Те окове безчислени греха
И да решим и да скидам ланце.

ВУЈИЦА

Бар утешу оца у невољи.

ДРАГУТИН

Ах! — *(метне руке на очи)*

МОРОВИЋ

Мене суди по твом обичају.

ДРАГУТИН *јаросно*

Једанпут сам заложу душу,

Осудио невина јунака,
И онда сам заложиио душу.
Заложиио демону у руке,
Од куда је спасти више нећу.
Јошт си дош'о ти човече црни,
Да ме на то опомињеш бесно.

МОРОВИЋ

Није тако Господару светли!

ДРАГУТИН

А да шта је? — — — —

МОРОВИЋ

— — — — Крвно дело Краљу!

ДРАГУТИН

Какво опет? — — — —

МОРОВИЋ *очајателно*

Јучер бија са Вујице сином
А са сином Милојном јединим
У загорју у планини пустој,
Лов ловисмо од јутра до подне.
Тумарасмо по гори зеленој,
Тумарасмо и тражисмо лова,
Тумарасмо, ништа не нађосмо.
Када бија око полу дана
На несрећу и невољу моју
Наиђосмо на кошуте брзе.
Потераше кере самоуне,
Потераше кошуте одморне
Потераше по загорју пустом.
Спустише се кошуте одморне.
Спустише се трбухом до земље,
Натегоше бежат' по загорју.
Стаде цика самоуких паса,
Стаде цика за кошутама брзим.
Почекасмо неко мало време —

Не задуго на нас ударише,
 У зелену и високу лугу,
 Множина је у помили била,
 Све се крши по зелену лугу.
 Зап'о стрелу да коштуту свалим,
 А на моју голему невољу,
 Не погоди коштуту трчећу,
 Већ погоди у лугу Милојна.

ДРАГУТИН

Ху крвниче! — — — —
 — — — — Какви догађаји!

ВУЈИЦА

Ето моје радости једине.

МОРОВИЋ у очајању

Помилуј ме твога слугу верна.
 Опрости ми невољно убиство,
 Опрости ми умири ми душу,
 Не би ли се неумитни судац
 Овај судац у прсима тужним
 Повратио пређашњоме миру.

ДРАГУТИН

Сад си дош'о у заслужне руке,
 Сад си доп'о јада правосудни.
 Ја те већма не знам осудити.

Вујицо! — — — — *(сад долази Владан невидим и са штапом у ваздуху направи шестар)*

ЧЕТВРТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ И ВЛАДАН

Вујица забуњено

Ја му праштам! — — — —
 — — — — Или не! — —
 — — — — Ја не знам!

Шта се срце моје заледило?
 Какав немир прса напада ми?
 Шта ме мучи ладноћа у груди? —
 Том убиству ја причина нисам!

ДРАГУТИН *грозно*

Ха! — — — — —
 Јел' и теби одсудије дошло? —
 Сад си сазр'о сужањ да изиђеш
 А пред лице судилишта страшна! — (*Владан отиде*)

ПЕТА СЦЕНА

ПРЕЂАШЊИ БЕЗ ВЛАДАНА

ДРАГУТИН

Осећаш ли, шта си учинио
 Са Јакшићем невиним јунаком?
 А шта с мојим родитељем старим?

ВУЈИЦА *притворно*

То су дела Драгутина Краља!

ДРАГУТИН

Ал' поводом и наводом твојим?

ВУЈИЦА

Заповести мога Господара
 Ја сам само извршив'о верно!

ДРАГУТИН

Мучи нужно ђаволско створење.
 Ко је позв'о овамо Мађаре,
 Да ми земљу робе и арају,
 Да на мене плаче сиротиња?

ВУЈИЦА

То је мени награда заслужна
 За толике све услуге верне?

ШЕСТА СЦЕНА

СЛУЖИТЕЉ И ПРЕЂАШЊИ

СЛУЖИТЕЉ

Скоротеча из Дурача града.

ДРАГУТИН *немирно*

То је од мог Родитеља стара?

Нека дође! — — — —

— — — Шта ће мили отац? *(Служитељ оде, Моровић и Вујица стоје клонути, служитељ отвори врата пусти Скоротечу)*

СЕДМА СЦЕНА

СКОРОТЕЧА И ПРЕЂАШЊИ БЕЗ СЛУЖИТЕЉА

ДРАГУТИН

С какви гласи долазиш ми слуго,
Или с добри или неугодни?

СКОРОТЕЧА

Зли су гласи Српски Господару,
Зли су гласи, тужни, и жалосни.

ДРАГУТИН

Шта ми чини стари родитељу?
Шта ми чини мила стара мајна?

СКОРОТЕЧА

Несрећа ме одредила нлета,
Да ти тужне ја донесем гласе!

ДРАГУТИН

Казуј шта је? Не мучи ми душу.

СКОРОТЕЧА

Ево има већ недеља дана,
Од над Дурач прими Господара,

Владатеља Великога стара.
Јошт га нико увидио није,
До данашњег жалоснога данка.
Нагрнуо народ са свих страна,
Гомилама тамо долазио,
Са сузама по Дурачу вина'
Анатома Драгутину Краљу! *(Драгутин се тргне)*
Бог да живи стара Господара! —
То је чуо сузањ Владатељу,
То је чуо и сузе пролив'о,
Од народа себе затворио.
Неко време тако постајало.
Ал' се народ јошт већма узбуну;
Он пожели стара Владатеља,
Да изиђе пред народа лице.
Кад се виђе Краљу на невољи,
Онда посла Краљев' Милутина,
Да утиша вику од народа,
Кад с' указа Краљев' Милутине.
И народу са сузама наза,
Да је стари Урош Немањићу
Да је овде, али слаба здравља,
Да с' не буне, дома да одлазе.
Јер простога мишљаше буновна
Да су њега убили у путу —
И тако се уталожу буна.
И тако се утишају људи.
Од то доба разболе се стари,
Разболе, болом очајања.
Дан и ноћ беше на ногама,
Дан и ноћ сузе проливаше
Горке сузе од очију старих.
У сузама ево јутрос Краљу
У сузама испусти и душу.

ДРАГУТИН *очајателно*

Бедни сине! Шта си учинио?

СКОРОТЕЧА

Мене посла Вадатељна стара,
 Да ти црна ја донесем гласа,
 Да учиниш по вољи наредбу,
 Гди ће старо и блажено тело,
 Гди ће оно када и како ли.
 Црној земљи у наручје дати,
 Црној земљи покоју предати?

ДРАГУТИН збуњено

Ја бих пош'о по дужности сина
 На последње оца целивање —
 Ал' се крвца у мен' замрзнула —
 Лед у мени — — — —
 Лед ледени, свана капља крви —
 Слабост — — — — — *(ћутање, полагаано дође до сто-*
лице седне, она двојица стоје збуњени)
 Чу ли мене Моровићу слуго!
 Ти ћеш поћи до Дурача града,
 Ти ћеш тамо наредити мудро,
 Да се светло мој отац сарани,
 По начину Српских Владатеља
 И по нашем српском обичају.
 Но похити са погребом брзо.

МОРОВИЋ мучително

Светла круно Српски Владатељу!
 Молим ти се поштеди ме данас.

ДРАГУТИН

Ти ћеш поћи, ја ти заповедам,
 И то одмах — — — — —
 — — — Да с' до зоре тамо.

МОРОВИЋ безумно на страни

Ху, адова за мене мучења! *(јавно)*
 Молим ти се! — — —

ДРАГУТИН

— — — О том' ни речице.

Ви сте биле змије једовите,

Што сте мене отровом залиле,

И на оца тако узбудиле.

Да га бацим у то тужно стање,

Но е му је живот прекратило. — *(показивајући на Вујицу)*

То је дело художества твога! —

Ето конач твога умствовања. — *(брзо Моровић)*

Тамо иди на позорје тужно,

Нагледај се преблажена лица,

Нагледај се и народна лица.

То ће бити твоме срцу крвном,

То ће бити мелем мучитељни. — *(Моровић одлази, даље говори Вујици)*

Ти ћеш овде остати код мене. *(хода по позорју замишљено)*

ОСМА СЦЕНА

КРАЉ ДРАГУТИН И ВУЈИЦА

ВУЈИЦА *тајно на страни*

И ту ћу ти вољу испунити —

Нек сам први до престола твога

Да извршим моја намерења.

А ти млади слабомоћни Краљу,

Ти се гризи мучи свакојако,

Со тим ће дела Мучевића

Јошт светлије на свет излазити.

Што се леди овде у прсима.

То ће знати Мучевићу Вујо

Утајити и сакрити мудро.

ДРАГУТИН

Чим ћу твоја дела наградити? *(иде на врата и виче)*

Слуге моје на ноге јуначке! —

Теби морам бити благодаран.

ВУЈИЦА

По могућству мојих малих сила
Ја сам теби на услуги био.

ДРАГУТИН

И ја 'оћу да ти благодарим.

ДЕВЕТА СЦЕНА

СЛУЖИТЕЉ И ПРЕЂАШЊИ

ДРАГУТИН

Иди слуго доле у тавницу,
И донеси ланце и окове. *(наже му на уво)*
Све највеће и најтеже ланце
И доведи три четири слуге. *(служитељ оде)*

ДЕСЕТА СЦЕНА

КРАЉ ДРАГУТИН И ВУЈИЦА

ВУЈИЦА

Шта ћеш с њима Драгутине Краљу?

ДРАГУТИН

Тебе 'оћу да накитим с њима!
Ти си оно ђаволско створење,
Што си мени јаде натурао,
И на оца подигнуо бесно. —
Од кад позна тебе пакленика,
Ја угуши у прсима мира. —
Од кад познах тебе пакленика,
Ја угуших у прсима мира. —
Ти си извор свију дела крвни.
Ти си узрок ове моје боли —
И на земљи да те таква нема,

Да не трујеш више човечанство,
Тамо с тобом у тавницу тавну. *(слуге дођу и војници
донесу гвожђа)*

ЈЕДАНАЕСТА СЦЕНА

СЛУГЕ, ВОЈНИЦИ И ПРЕЂАШЊИ

ДРАГУТИН

Посланика овог пакленог
Окивајте у то гвожђе тешко,
Да га видим, како у њим' стење,
То ће мени бити оланшање. *(Слуге међу гвожђа на
Вујицу, Драгутин срдито брзо хода по позорју)*

ВУЈИЦА

Та је дакле сва награда сјајна,
А за моје верно жртвовање?

ДРАГУТИН

Да си био моме оцу веран
Не би земљу тако изштетио!

ВУЈИЦА

Молим ти се светла круно Српска —

ДРАГУТИН

Не спомињи та светила крвна,
Што си крвљу ти окаљо' бесно —
Тако децо, окивајте врага.
Баш канда ће у тим' венovati. —
Ха да красна за тебе кићена,
Као да је за тебе ковано.

ВОЈНИК

Дај га нама светли Господару,
Да народу радост учинимо,
Да му црну истерамо душу,
Нек певају ђаволи у панлу.

ДРАГУТИН

То је радост моме срцу тужном
 Овакова казнити крвнина. —
 Водите га моја децо драга,
 Баците га на дно у тавницу,
 Не дајте му ни јела ни пића,
 Нека тамо скапа у невољи.

ВУЈИЦА

Молим тебе — — —

ДРАГУТИН

— — — Бога моли гневна,
 Да ти прими ту ђаволску душу.
 Вичи браћу из пакла проплета,
 Нек' у паклу за те праве места. —
 Водите га из очију мојих. *(сви оду)*

ДВАНАЕСТА СЦЕНА

РАДОВАН *сам спрема собу са свећом, помрчина*

Већ да ми се како избавити
 Из краљева великога двора —
 Непрестана служба додија ми,
 Дан' и ноћу дворит' досади ми. —
 Да се 'оће земља примирити,
 Можда би се и он утишао. —
 Гре'ота је за старога Краља!
 Бог му дао душевно спасење. —
 Красне дане код њег' проведосмо,
 А сад ратост и живота дворска:
 Дању служим, а по ноћи дворим,
 Ноћ ме једе, а сан ме обара,
 Свагда морам да сам на услузи.
 Кад год 'оћеш, дању и у ноћи
 Ил' сердари долазе ми амо,
 Или од куд' скоротече брзе,
 Ил' на тужбу та простота луда,
 Све их морам Краљу да представљам. —

Ја сам моја дела завршио.
 Ја сад идем, па ћу лећи мирно,
 А треба ли ко услуге моје,
 Нек' ме тражи по беломе двору;
 Није право а за Бога људи.
 Сви дворани одавна поспали,
 А ја самац оста на послетку.
 Сад ћу и ја за њиховим трагом —
 Све је ово добро у свом' реду.
 Добро, добро — — — —
 — — — Могу ићи мирно. *(оде)*

ТРИНАЕСТА СЦЕНА

ДРАГУТИН И ВЛАДАН

*Драгутин сам, са свећом у руци у спаваћем оделу
 долази, а за њим Владан као невидим тера га са
 штапићем*

ДРАГУТИН лагано уморено

Сво јестество у тишини љупкој,
 Свака тварна сад ужива мира.
 Мене сама сужна и невољна
 Горка судба гони непрестанце. —
 Тек што лего', и наслони главу,
 Да одморим уморено тело,
 Уморено, мучителном тугом,
 Тек да сведем очи моје сузне,
 Ал' ми сени Јакшића покојна
 Отргнуше пожељана санна,
 Истераше из постеље мирне.
 Кад се диго' на ноге кукавне,
 Оне бедне стрепе и клецају,
 Срце дрхће од чудна виђења.
 Гледам свуда око себе сама,
 Видим тужан, да никога нема. —
 Тек што себе ја опет примирим,
 И постељи опет се повратим. —
 И не мислим на спавање худо,

А ја видим лице оца мога,
 У сузама преда мном стојеће.
 Јадни сине, шта си учинио? —
 Од куд тужан та виђења страшна? —
 Будан пођем са бодри кораци,
 Будан пођем по собици мојој,
 Ал' ми ноге нешто не можеду. —
 Ху, јаднице! — — — —
 — — — А што ми се чини,
 Да по крви корачати морам. *(гледа доле)*
 Откуд тело Ситничиха Здравка?
 Откуд ова многа небројена?
 Драгутине! — — — —
 — — — А ти будан сањаш? — *(брзо)*
 Будаласте игре нојеканве,
 Успаљена и буновна ума. —
 Даље с вама из средине ума! — — — — *(са склоп-*
љеним рукама)
 Благо људ'ма, што имају санна,
 И у санку уживају мира,
 Онда барем отпочива тело. —
 Ја ћу одсад у ћутању смртном,
 Моју судбу сносит трпеливо;
 Јер над цели бедна човечанства,
 Мутна ноћца гордељиво влада.
 Надежда је једно што имамо,
 И у беди и невољи свакој. —
 У надежди све ћу подносити! —
 Да ослепи та у мени душа,
 Као оно умирућих људи. — *(Гледи на прозор неко*
мало време, поврати се натраг, са склопљеним рукама
хода по соби)
 То је конач оних лепих мисли?
 То је конач мога намеренија? —
 'Оћеш силџм срећу да заљуљаш? —
 То су брзо саграђени двори,
 Кад последње клине да укуцаш,
 А они се сруше до темеља,

Развалине заостану само,
Развалине пређашњости красне.

ЧЕТРНАЕСТА СЦЕНА

КАТАРИНА И ПРЕЂАШЊИ

КАТАРИНА

Јао мени сињој кунавици!
Шта је теби драги Господару,
Шта те мучи у сну и у ноћи?

ДРАГУТИН

Шта ме мучи мила моја душо? *(Владан привуче са штапићем преко чела Дагутинова, он се стресе)*

Ево видиш моја верна љубо!
Он привуче своју ладну руку
Преко мога чела суровога,
И све страсти ума ишчезоше,
Ишчезоше, из отровних жила.
Сва се крвца у лед претворила,
Ево стојим како смрзнутића.

КАТАРИНА

То су игре твоје фантазије,
Отргни се драго добро моје. *(брише сузе од очију)*

ДРАГУТИН

Тек што главу ја наслоних тешку.
Засп'о нисам, а задрем'о нисам,
А он уђе на велика врата:
Стаде мирно пред мене крвника,
Па се на ме невољника смеши,
Кан'да би ми ове наз'о речи:
„Ја сам већи и срећнији сине
Него худи од Србије Краљ.“ *(после малог ћутања)*
То је срце погрузило моје.
Видиш мене несрећна на свету.

КАТАРИНА тужно

Ти си сањ'о мили Драгутине!
 То су била у сну превиђења. *(падне му око врата)*
 Шта би дала твоја Катарина,
 Кад би ово само мисли биле
 Распаљене твоје фантазије.
(Владан штапом га дирне у руку, Драгутин отргне се од Катарине, уплашено дрхтећи)

ДРАГУТИН

Шта је ово! Погледај ми руку! *(показује десну руку, на којој се види капља крви, Катарина се тргне натраг, ћутање — огледају се)*
 Види моју мучителну бољку!
 „То је крвца невиних јунака!”

КАТАРИНА

Ху жалосна и мучна виђења! —
 Јао Боже створитељу драги! —
 Стани мало драги Господару. *(узме мараму и обрише му руку, Драгутин је пружи и у земљу гледи)*

ДРАГУТИН са ужасним викањем

Је ли и то фантазија, љубо?

КАТАРИНА умиљато

Ти с' се нашто сад убости мор'о.
 Ето видиш да сад више нема.

ДРАГУТИН брзо

Али камо на марами белој
 Камо жено ти крвави знаци? *(обоје траже по марами, не виде и не нађу крв, стоје укочени, гледе једно другој)*
 Шта је сад! Како ишчезоше?

— — — — —
 На марами ето видиш нема,
 А на руци ни од крви трага.

КАТАРИНА *с рукама к небу*

Свемогући, помилуј нас творче! (*Владан полагано метне његову сабљу пред њега на земљу*)

ДРАГУТИН

То су адске играчке проклете!

Ти си моја сабља од бедрина —

„На твом вр’у смрт двоструко гледим” — (*оће да узме сабљу, па се тргне натраг*)

Нано ми се ноге уночије

И срце ми куцати престаје,

А носа ми од ужаса расте.

Ма се кости раствориле моје,

А ђаволу на пакост једину (*сагиба се узима сабљу*)

’Оћу тужан да с’ уверим сада.

КАТАРИНА

Онани се тих пакосних мисли.

ДРАГУТИН

Истина је — — — —

— — Изгубљени сине! (*ослабљен и уморан седа на столицу, испусти сабљу, Катарина брише сузе од очију, Владан узме сабљу*)

Ха, паносна судбо човечија!

Шта си са мном учинила бедним? —

„Српска круна досад сјајна беше,

А у моје од над дође руке

Само крвљу мени свагда сјаје.” (*ћутање, Катарина недвижима стоји*)

Намо срећа, да те позн’о нисам! —

Из мог срца овог окајања

Тече крвца немирна проклета! —

Ови двори мојих прадедова

Онаљани мога оца крвљу!

Нуд год бацим очи моје тужне

Све ми боју показује крвну. (*ћутање*)

Ка пропасти путеви су многи.

Ја сам пош’о најгорим на свету: —

Нећу даље тим ђавољским трагом —

Чујеш жено, драго добро моје?

КАТАРИНА

Заповедај мили Господару.

ДРАГУТИН *слабим гласом*

„Ти ћеш ова сва светила сјајна
И Краљева дично украшена
Моје брату Милутину дати.”

КАТАРИНА

А и круну српске Краљевине?

ДРАГУТИН *скочи, ватрено*

Не спомињи то име мучеће —
Што су већа та светила Царска.
Све је већа та варљива сјајност. —
Макар у њих да ти свагда гледиш,
Ал' их опет ти не можеш наћи.
Та светила стоје у тавноћи
У тавноћи мозга усијана:
Сада ће их скоро потавнити,
Она светла истиности звезда. —
Фала теби Боже трпељиви,
Да ја ово величество сјајно,
За којим сам ја блудио тужно
Ево данас могу презирати. —
Тврдо стани при твом намерењу,
Не уступи Драгутине пута.
Ни ђаволу, ни анђелу светом.

КАТАРИНА

Лези мало, светли Господару
И одмори уморену душу,
И одмори ослабљено тело.

ДРАГУТИН *у борењу*

Не мучи ме тима речма тужна — *(у муци)*
„Нисам више мила Катарина;
Ја сам мањи од проста простана,
Ја сам човек, ал' данас без главе!”

КАТАРИНА

Лези мало, те с' одмори драги!

ДРАГУТИН

Док ме ладна земљом не покрију
Нема овде у прсима мира.

КАТАРИНА у сузама

Ах! мани се тих мучећих речи. *(мужествено)*
Драгутине! — — —
Спомени се оног доба само
Кад си хот'о порушити света,
И из оних развалина пустих
Себи дворе да сазидаш дичне?
Драгутине! Куд си заблудио?
Од највећа и дична јунака,
Данаске си гори од детета.

ДРАГУТИН

(Који ове речи и не чује, замишљено стојећи)
Иди жено, остави ме сама,
Да се богу ја помолим мирно,
И да моју препоручим душу.

КАТАРИНА у сузама

Авај мени и до Бога мога
Шта је теби добри Драгутине?

ДРАГУТИН *ослабљеним гласом*

„Мене муче моја дела крвна!
Нестало ми у прсима мира,
Што не могу овде да ја нађем
У овима зидинама пустим —
Морам поћи, да ја места тражим,
Гди ћу моју приморати душу,
Гди ћу моје срце утишати.” *(оде)*

Катарина

Ја ћу с тобом ма у земљу ладну! *(оде за њим)*

ПЕТНАЕСТА СЦЕНА

ТРИ СЕРДАРА

(Позорје се промени у пољски предео, у којем се види Град Дурач, ту се иза града види гроб, и код гроба крст)

ПРВИ СЕРДАР

Ево места и предела света,
 Које нашег великога Краља
 А Уроша Немањића петог
 У наручју леденом и црном
 Сакривена овде држи светла.
 Ти се земљо свију наша мајно,
 Ти се можеш поносити дично
 Која њега блажена покриваш. *(иду к гробу)*
 Црна земљо, ти му буди лана,
 У недрима држи Господара.
 За ним Србљи плаћаће до века.

ДРУГИ СЕРДАР

И ти Боже создатељу благи!
 Прими душу блаженога Краља,
 Дај јој место, где блажени живе.

ТРЕЋИ СЕРДАР

И смилуј се на Србију бедну,
 Мирним часом обдари је тужну.

ДРУГИ СЕРДАР

Драгутину нашем младом Краљу,
 Прости Боже дела без закона.
(сва тројица стану код гроба и мало време поћуте
 — Богу се моле)
 Благо њему и његовој души,

ПРВИ СЕРДАР

Благо теби ти праведна душо! —
 Лепе, мирне и веселе дане
 Што смо под њим проводили крсно.

ДРУГИ СЕРДАР

Он је моју срећу утврдио.

ТРЕЋИ СЕРДАР

Он је мене из праха подигао.

ПРВИ СЕРДАР

А мене је од проста рођења
До сердарска племена довео.

ТРЕЋИ СЕРДАР

Многа добра земљи учинио,
Србадији спомен оставио,
Спомен добрих и блажених дела.

ПРВИ СЕРДАР

Сад да види земљу поробљену
И да види Драгутина сина,
Како земљом управљати знаде,
Сад да му стати те видити,
Како стење сиротиња худа,
Ни у рају не би наш'о мира, —
„У туги си отиш'о са света,
У туги си земљу оставио,
Зато она за тобом и тужи,
Оплакује своје горко стање.” *(брише сузе од очију)*

ДРУГИ СЕРДАР

Вујица је земље издајица,
Он је узрок свему делу крвну.

ПРВИ СЕРДАР

Проклето му име у народу,
Проклет био нуд одио Вујо!

ДРУГИ СЕРДАР

Доста су му ти окови тешки,
Што су тежи од њега проклета
Неће више видит' бела света,

Ни изићи пред народа лице;
Тамо труне у тавници тавној,
Жива њега нападају гује,
Те га једу змије и акрепи.

ТРЕЋИ СЕРДАР

Нема њега више у тавници;
Њега народ дочепа' у руке,
И жива га псина растргоше.

ПРВИ СЕРДАР

То је доста и за њега казна.
Тако бива на овоме свету. —
„По судбини што умиру људи
На место им рађају се други;
Од њих једни рађају у старости седе,
Али други за рана сазреду.”

ТРЕЋИ СЕРДАР

Бог да прости нашег Господара.

ПРВИ И ДРУГИ СЕРДАР

Бог да прости! — — — —

ТРЕЋИ СЕРДАР

— — — — Тамо да идемо
Нашој старој краљици Госпођи,
Да је стару данас утешимо. (оду)

ШЕСНАЕСТА СЦЕНА

(Драгутин тера Владана са штапићем у раздераном оделу, гологлав, дрхтећи, полагаано, плашљиво, корак по корак идући гробу очевом, у очајању ослабљен и уморан)

ДРАГУТИН плачно

Кан'да лице мога оца видим! —
Не смем даље — — —
— — — Ка светлеме гробу. —

Гроб покоја и мира ово је! *(мало ћутање)*

Ово бледо у жалости лице,

Ове очи извори од суза,

Ове кости без јуначке снаге,

То су мени светила донела *(ћутање у муки)*

Не смем тамо ни гледати бедан —

Да не видим образ родитеља. *(полу гробу окренуто)*

Мила снi родитеља мога —

Ти озари моју црну душу —

Ево мене недостојна сина

Пред образом судилишта страшна —

Прости мени несрећномe сину! *(руке на очи метнувши)*

Суди мене ти судијо прави

По заслуги мојих крвних дела. *(дрхтећи иде по гробу и клоне — падне на гроб, ћутећи)*

Ту је моме срцу олакшање. — *(почне копати рукама гроб, славим гласом)*

Миле кости мога родитеља —

Да вас видим, и да вас целивам,

Ви ми дајте — — — — —

— — — Души опроштења! —

Ја сам тебе оче увредио —

Твоја клетва већ ме постигнула —

Прости оче! — — —

— — — Проста мене сужна —

Прости Боже вопијућа греха! —

И простите ви синови српски,

Што сте пали на месту крвничком,

Мене ради живот жртвовали —

Прости земљо — — —

— — — Окаљана крвљу.

А невини све српских синова. *(ћутање, лежи Драгутин раслабљен на гробу, подиже се лагано, гледајући на небо, славим гласом, да се једва чује)*

Прости мени неумитни творче!

Прости! *(падне на гроб) — — (издисајући говори да се једва чује)*

Прости! — — — *(умре)*

СЕДАМНАЕСТА СЦЕНА

Катарина носе расплетене, за њом стара краљица Јелена, Моровић у очајању, сердари раширених руку истрче.

КАТАРИНА

Јао мени сињој нукавици! *(сви трче на гробу)*

СТАРА

Слатко чедо, мили Драгутине! *(Гром удари, сви окамењени стоје)*

ВЛАДАН

„То је конач родитељске клетве;
Драгутин је данас завршио,
И отишо' Богу на истину.”

(ЗАВЕСА ПАДА)

П О Г О В О Р

ПРИЧА О ЈЕДНОМ ПОЗОРИШНОМ ПРОСВЕТИТЕЉУ

Атанасије Николић, њивевник и свестрани позоришни посленик рођен је 18. јануара 1803. године у Брестовцу, Бачка. Основну школу похађао у Сомбору, а гимназију је учио у Сремским Карловцима, Новом Саду и Ђеру. Артиљеријску школу и технику студирао је у Бечу и Пешти, где је и дипломирао. У Новом Саду отворио је 1824. године школу цртања па је својим ученицима годину дана касније приредио више позоришних представа у којима је и сам учествовао као глумац. Његове представе се знатно разликују од дотадашњих које су биле чисто верског карактера. У то време написао је *Аделаиду*, *Алпијску пастирицу*, мелодраму у три дејствија, према Доситејевом преводу Мармонтела, која је играна 1826. године. До 1839. године нада прелази у Србију, ради као чиновник у Новом Саду, жупанијски инжењер у Сомбору и на имању грофа Велборна. По доласку у Србију најпре је био професор математике, цртања, али и опште историје и филозофије на Лицеју у Крагујевцу и Београду. Као полицајац и политичар био је поверљива личност Кнеза Михаила и помоћник Илије Гарашанина. Из његових сећања које се налазе у Архиву САНУ и још чекају на издавача сазнајемо да су му биле повераване деликатне мисије у Русији и прекосавским крајевима. Иначе, Николић је почео са поучном, популарном литературом и издавао је књижевни календар *Ружицу* читавих девет година. У духу тадашњег

времена скупљао је народне приповетке и објавио је две збирке. Приликом боравка у тадашњој српској престоници Крагујевцу, наставио је позоришни рад са Јованом Стеријом Поповићем, где је 1840. године уз помоћ дилетаната приказао своју мелодраму *Женидба цара Душана*, која је била у ствари нека врста комада са певањем, да не кажемо опере. Прешавши у Београд, радио је на оснивању *Театра на Ђумруку*, у једној од магара савске Царинарнице. Било је то 4. децембра 1841. године када је изведена Стеријина трагедија *Смрт Стефана Дечанског* и тај датум се узима као дан зачетка београдског позоришног живота. Додуше дилетантског, али био је то ембрион из кога се развило право позориште. Одмах потом, већ 7. и 11. истог месеца, исте године изведена је његова, Атанасијева позоришна игра са певањем *Краљевић Марко и Арапин*, за коју је музику удесио знаменити Јосиф Шлезингер. Међутим, Николићева настојања да се направи стално позориште била су кратког даха, представе театра на Сави прекида Вучићева буна августа 1842. године. Атанасије Николић био је у првом београдском театру све и сва: његов творац, редитељ, педагог, сценограф и глумац. Треба нагласити да је Николићево позориште, за разлику од Вучићевог, рецимо, попримило популистички, народни карактер, отргло се од стега минуле епохе и окренуло широкој публици. Позоришну делатност, напоре са издавањем свог поучног *Чича Срећковог листа*, наставио у позоришту *Код Јелена Николе Ђурковића* где је 15. јуна 1847. изведено његово жалосно позорје у пет дејства *Драгутин краљ српски*, које је играно у два посебна дела: прво *Ступање на престо*, а друго *Смрт*. Ово жалосно позорје настало је 1844. године и објављено исте године у Новом Саду у Каулицијевој штампарији. Данас је тешко доступно и у Београду још постоје неколико некомплетних примерака. На основу њих направили смо потпуну реконструкцију текста и прилагодили га данашњем правопису.

Написао је још мелодраму *Зидање Раванице* (1844), позоришну игру *Краљевић Марко и Вуча генерал* (1861), жалосно позорје *Зидање Скадра на Бојани* (1861), комад

Обмана или три побратима (1861) и трагедију *Смрт српског кнеза Михаила Трећег* (1868). Насупрот вештим драматизаторима и прерађивачима, као што су били Ј. Вујић и Н. Ђурковић, Николић је, после Стерије, оригиналан и доста спретан писац, који је најрадије и најчешће виђан на нашем репертоару прве половине деветнаестог века. То, су несумњиво комади врсног позоришног посленика у којима има знатно више сценских од литерарних вредности. Николићу се мора признати да је успео постићи да речи са сцене делују снажније и маштовитије него оне које се налазе у народној песми, од које је све почело. Занимљиво је указати на један интересантан детаљ: његовим су настојањем били засађени кестенови на Теразијама, јабланови у Кнеза Милоша улици и тополе на Топчидерском друму. Треба још рећи да су и светосавске прославе у српским школама уведене на заузимање Атанасија Николића. Умро је у Београду 28. јуна 1882. године.

Душан Ч. Јовановић

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ПРВО КОЛО

Књига 1

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2

Милун Т. Ибровац
БОЖИЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
БОГОМИЛИ

Књига 4

Илија Вунићевић
ЛЕПА БУЛА

Књига 5

Живко М. Романовић
ПРОКОП

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ДРУГО КОЛО

Књига 1

Милорад Поповић Шапчанин
ДУШАН СИЛНИ

Књига 2

Милорад Поповић Шапчанин
ГОСПОЋИЦА КАО СЕЉАНКА

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
ТРНОВА КРУНА

Књига 4

Мита Поповић
КРВАВИ ПРЕСТО

Књига 5

Светислав Ђурђевић
ЛАЖНА ИСПРАВА

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1

Мита Поповић
НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2

Жарко Лазаревић
САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3

Жарко Лазаревић
УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4

Жарко Лазаревић
КРОЗ ШИБУ

Књига 5

Тодор Пинтеровић
ЈУРМУСА И ФАТИМА

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1-2

НИКОЛИЋ, Атанасије

Драгутин краљ српски : жалосно позорје у пет дејства / Атанасије Николић ; [уредник и приређивач Душан Ч. Јовановић]. Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 1997 (Београд : Србоштампа). — 143 стр. ; 15 см. — (Библиотека Драмска баштина ; коло 4, књ. 1)

Тираж 500. — Стр. 141—144: Прича о једном позоришном просветитељу / Душан Ч. Јовановић.

929:87 Николић А.

а) Николић, Атанасије (1803—1882)

ИД=57084999

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА
ЧЕТВРТО КОЛО

Књига 1
Атанасије Николић
ДРАГУТИН, КРАЉ СРПСКИ

•
Књига 2
Јован Суботић
КРСТ И КРУНА

•
Књига 3
Милош Цветић
БРАЋА

•
Књига 4
Доброслав Ружић
СТЕВАН ДЕЧАНСКИ

•
Књига 5
Светозар Ђоровић
У МРАКУ